

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Bakalářská práce

VÝVOJ POPULACE V INDII

Marie Skopalová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jiří Pánek, PhD.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vývoj populace v Indii“ napsala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 11. 4. 2024

.....
Marie Skopalová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala panu doc. Mgr. Jiřímu Pánkovi, PhD. za odborné vedení práce, za jeho cenné připomínky, rady a ochotu při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za podporu, kterou mi během mého studia poskytovali.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá populačním vývojem Indie. Růst populace má neblahý dopad nejen na obyvatele, ale i na tamější přírodu a klima. V práci jsou popsány základní informace o státě, jako je historie, geografie nebo politický systém. Dále se práce věnuje kastovnímu systému, který je pro indickou populaci důležitým faktorem. Další kapitola se zabývá obyvatelstvem, jeho vývojem, etnickým složením, jazykem a náboženstvím. Stěžejní kapitola je věnována populačnímu růstu. Jsou v ní popsány příčiny, dopady a možná budoucí řešení tohoto růstu populace. Dále obsahuje informace o vývoji plodnosti a populační politice státu. Poslední kapitola je zaměřena na predikce růstu indické populace.

Klíčová slova:

Indie, obyvatelstvo, růst populace

Abstract

The bachelor thesis deals with the population development of India. Population growth is having an adverse impact on the state, not only on the population but also on the local nature and climate. The thesis describes basic information about the state such as history, geography and political system. Further the thesis focuses on the caste system, which is an important factor for the Indian population. The next chapter deals with the population, its evolution, ethnic composition, language and religion. A pivotal chapter is devoted to population growth. It describes the causes, impacts and possible future solutions to this population growth. It also contains information on fertility trends and national population policy. The last chapter focuses on predicting India's population growth.

Key words:

India, population, population growth

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Marie SKOPALOVÁ
Osobní číslo: R21570
Studijní program: B0588A330001 Mezinárodní rozvojová a environmentální studia
Téma práce: Vývoj populace v Indii
Zadávající katedra: Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem populace v Indii. Práce nejprve obsahuje základní informace o Indii a jejím obyvatelstvu. Dále se v ní nachází popis populačního vývoje země. Počet obyvatel v Indii se od získání nezávislosti zněkolikanásobil, proto se práce dále zabývá příčinami růstu a jeho dopady na společnost i životní prostředí.

Rozsah pracovní zprávy: 10 – 15 tisíc slov
Rozsah grafických prací: dle potřeby
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

DANĚK, Petr, Adam ČAJKA, Filip CHVÁTAL, Petr VODA, Lenka ZAHŘÁDKOVÁ a Pavlína ZRŮSTOVÁ. *Indie: společnost a hospodářství v transformaci: Kapitola z humánní geografie Indie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7528-3.
Environmental impact of overpopulation in India. *The Clarion: International Multidisciplinary Journal*. 2019, 8(2), 49-51. ISSN 2277-1697.
KUNA, Zbyněk. *Demografický a potravinový problém světa*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-588-5.
Ministry of Home Affairs, Government of India [online]. India: Office of the Registrar General & Census Commissioner, India, 2021 [cit. 2023-04-26].
Dostupné z: <https://censusindia.gov.in/census.website/>
SETHI, Shri R. C. a C. CHANDRAMOULI, SINGH, A. P., ed. *Administrative atlas of India*. India: Registrar General & Census Commissioner, c2011, viii, 121 s. ISBN (Váz.)

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Jiří Pánek, Ph.D.
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: 11. dubna 2023
Termín odevzdání bakalářské práce: 11. dubna 2024

L.S.

---

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 12. května 2023

Obsah

Seznam obrázků a grafů	9
Úvod	10
Cíle a metody práce	13
1 Základní informace o Indii	14
1.1 Historie státu	14
1.2 Geografie státu	15
1.2.1 Povrch	17
1.2.2 Vodstvo	17
1.2.3 Podnebí	18
1.3 Politický systém	19
1.3.1 Administrativní členění	20
2 Kastovní systém	21
2.1 Ádivásiové	22
3 Obyvatelstvo	24
3.1 Etnické skupiny, jazyky a náboženství	25
4 Populační růst	27
4.1 Příčiny růstu populace	29
4.2 Vývoj reprodukce	32
4.2.1 Příčiny poklesu plodnosti	34
4.3 Diskriminace nenarozených dívek v Indické společnosti	35
4.4 Populační politika	36
4.5 Dopady růstu populace	39
4.5.1 Environmentální dopady	39
4.5.2 Socioekonomické dopady	41
4.6 Vliv populačního růstu na indické hospodářství	43
4.7 Možná řešení růstu populace	44

4.8	Predikce vývoje počtu obyvatel.....	46
Závěr.....		47
Zdroje		49

Seznam obrázků a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Povrch Indie	16
Obrázek 2: Administrativní dělení Indie	20

Seznam grafů

Graf 1: Poměr městského a venkovského obyvatelstva v Indii	24
Graf 2: Vývoj růstu populace	27
Graf 3: Věková struktura obyvatel v Indii	29
Graf 4: Vývoj počtu dětí na jednu ženu v Indii	33

Úvod

V současné době čítá populace v Indii zhruba 1,4 miliardy obyvatel. Jedná se tak o nejlidnatější stát na světě. Tento populační růst má zásadní dopad na socioekonomickou a environmentální situaci nejen na státní, ale i na globální úrovni. Indie je státem s velmi různorodými skupinami lidí, tradic a jazyků. Má také jednu z nejrychleji se rozvíjejících ekonomik, která ovlivňuje celosvětový trh.

Téma této bakalářské práce jsem si vybrala, jelikož mě zaujala informace, že Indie po několika dekádách převzala Číně prvenství v počtu obyvatel. A jelikož se celé studium na vysoké škole zaměřuji převážně na sociální aspekty rozvoje, téma se mi hodilo do mého zaměření na studovaném oboru. Pro mě osobně je nepředstavitelné, jak může takové množství lidí spolu fungovat, proto jsem se o této problematice chtěla dozvědět více informací.

První část této bakalářské práce se zabývá převážně obecnými informacemi o Indii, aby měl čtenář ucelený pohled na stát. Nachází se zde stručně shrnuté informace o historii indického státu. Poté následuje kapitola o geografii, ta zahrnuje povrch a vodstvo, hlavně tedy informace o řece Ganze, která má pro Indy velký význam, převážně kvůli jejich náboženství. Tato kapitola je zakončena informacemi o podnebí státu. Indie bývá často přezdívána jako „největší demokracie světa“, proto se na konci této kapitoly dozvíte základní údaje o indickém politickém systému a administrativním členění.

Další část je zaměřena na kastovní systém. Ten je důležitou součástí indické populace a ovlivňuje každodenní život obyvatel. Populace je rozdělena do čtyř hlavních kast. Nejvýše postavenou jsou brahmáni, poté následují kšatrijové, vaišjové a jako poslední šúdrové. Na nejnižší místa společnosti pak bývají odsunuti dalité, tato skupina obyvatel se neřadí mezi čtyři základní kasty. Členové bývají také někdy nazýváni jako nedotýkatelní. Podobné postavení v indické společnosti jako dalité mají ádivasíjové. Jedná se o kmenové obyvatelstvo, kterému je v této části práce věnována jedna podkapitola.

Stěžejní částí práce je kapitola o obyvatelstvu a kapitola o populačním růstu. Nejdříve je zde věnována pozornost současnému počtu obyvatel a jeho rozmístění. K lepšímu pochopení indické společnosti nesmí chybět údaje o etnických skupinách, jazycích a náboženství, ale jelikož se práce zabývá vývojem počtu obyvatel, jsou tyto informace v práci zmíněny pouze okrajově.

Mezi hlavní příčiny populačního růstu v Indii patří snižující se úmrtnost, hlavně tedy ta kojenecká. Tento pokles je způsoben postupným zlepšováním zdravotní péče. Další příčinou je, i přes snižující se trend, stále poměrně vysoká porodnost. Věková struktura obyvatelstva v Indii je mladá, proto se předpokládá, že i když se bude porodnost nadále snižovat, bude populace ještě několik desítek let růst. Mezi méně významné příčiny populačního růstu patří migrace, brzké uzavírání manželství nebo negramotnost a chudoba. Důležitým faktorem ovlivňující vývoj indické společnosti, je plodnost. Index úhrnné plodnosti neustále klesá. V minulosti bylo zvykem mít velký počet dětí, nicméně v současné době se průměrné hodnoty pohybují na hranici dvou dětí na jednu ženu. Jako hlavní příčiny tohoto poklesu se převážně uvádějí, zvyšující se vzdělanost a socioekonomický posun státu.

První návrh populační politiky přišel již v roce 1951. Každá populační politika byla založena na jiném principu. Ze začátku to byla zdrženlivost, poté byla politika založena na násilné sterilizaci mužů i žen. Dále následovala Národní populační politika 2000, která si kladla za cíl, rozšířit povědomí o metodách antikoncepce. Dalším cílem této politiky bylo snížení úhrnné plodnosti a propagace rodin se dvěma dětmi. Nicméně dlouhodobým cílem byla stabilizace počtu obyvatel. Poslední byl navržen zákon o regulaci populace z roku 2021, který bývá také označován jako politika dvou dětí.

Nekontrolovatelný růst populace má spoustu dopadů, jak na přírodu, tak na společnost. Mezi hlavní environmentální dopady patří nedostatek přírodních zdrojů a degradace půdy, převážně kvůli zemědělství, které je důležitým zdrojem financí mnoha lidí. Dalším problémem spojeným s růstem počtu obyvatel je nedostatečná dostupnost pitné vody a znečištění vzduchu. Tyto faktory mají neblahý vliv na zdraví obyvatel. Jelikož populace roste, roste s ní i spotřeba energie. Tím pádem je do atmosféry vypouštěno více CO₂, tento faktor tak přispívá ke změně klimatu. Mezi socioekonomické dopady pak patří chudoba, nezaměstnanost, nerovnosti mezi obyvateli, rychlá urbanizace a problémy s infrastrukturou. Většina těchto dopadů je vzájemně propojena.

Mezi možná řešení populačního růstu patří například snížení chudoby, rozšíření vzdělání nebo zlepšení sexuální výchovy. Jelikož spousta mladých lidí nemá dostatečné informace, dochází často k nechtěnému těhotenství a uzavírání sňatků ve velmi mladém věku. Dále by mohl pomoci koncept plánování rodiny a zlepšení postavení žen ve společnosti, protože existuje souvislost mezi vzděláním ženy a počtem dětí. Obecně platí, že více vzdělané ženy mají dětí méně než ty méně vzdělané.

Poslední část práce je věnována možným předpovědím ve vývoji počtu obyvatel. Jedná se například o predikci UNDP (United Nations Development Programme), podle kterého dosáhne Indie největšího počtu obyvatel v roce 2061. Nebo predikce Světové banky, která předpovídá, že bude indická populace v roce 2051 čítat zhruba 1,658 miliardy obyvatel a průměrná hodnota plodnosti i úmrtnosti bude ve státě nadále klesat.

Cíle a metody práce

Cílem této bakalářské práce je popsání problematiky populačního vývoje v Indii. V práci se snažím odpovědět na tyto otázky: Jak se, od získání nezávislosti v roce 1947, indická populace vyvinula? Jaké jsou příčiny populačního růstu v Indii? Jaké dopady má tento růst na indické obyvatelstvo? Dále se práce snaží objasnit fungování kastovního systému a populační politiky. Zaměřuje také na možná řešení populačního růstu, jak by se dal tento růst zpomalit a stabilizovat. V neposlední řadě jsou zde shrnuty predikce vývoje indického obyvatelstva.

Jedná se o rešeršní práci. Pro napsání této práce byla potřeba rozsáhlá rešerše, sběr, zpracování vhodných dat a následná interpretace. Při psaní byly použity zdroje v anglickém a českém jazyce, přičemž ty anglické značně převažovaly, jelikož se jedná o téma, o kterém se mi v češtině nedařilo najít dostatek vhodných zdrojů. Při psaní práce mi velmi pomohla kniha *Indie: společnost a hospodářství v transformaci*, kterou společně se svým týmem napsal Petr Daněk. Díky této knize jsem byla schopna si lépe utřídit informace a pochopit problematiku zkoumaného tématu. Tato kniha byla také mým primárním zdrojem informací, ke kterému jsem se v práci vracela. Jako sekundární zdroje byly použity převážně internetové zdroje a články, které v práci značně převažovaly. V práci jsem se několikrát vracela ke článku *Environmental impact of overpopulation in India* vydaném v časopisu *The Clarion*, který mi poskytl stručně shrnutá fakta o problematice přelidnění v Indii. Dále jsem čerpala informace z oficiálních stránek Organizace spojených národů, UNICEF nebo Světové banky. Při psaní o populační politice státu, jsem se nejvíce opírala o informace sepsané v referenční poznámce o kontrole populace v Indii vydanou Parlamentní knihovnou v roce 2022. Při psaní části o dopadech a možných řešeních růstu populace jsem se vracela několikrát ke článku *Population growth and Indian economic development with reference to unemployment, resource scarcity, inequality and poverty* publikovaném v *Kala Sarovar Journal*. Klíčovými slovy, podle kterých jsem většinu získaných informací hledala byly: population growth, India, causes, effects, impact of overpopulation. Odborné články jsem vyhledávala převážně v databázi Google Scholar.

1 Základní informace o Indii

Indie, plným názvem Indická republika, se nachází na Indickém subkontinentu v jižní části Asie. Hlavním městem je Nové Dillí, které se začalo budovat v roce 1912, po rozhodnutí britského krále Jiřího V., a dokončeno bylo v roce 1931. Město slouží jako správní centrum Indie. Nové Dillí, je však pouze malou částí metropolitní oblasti Dillí. Indie je s rozlohou 3 287 590 km² sedmým největším a v současné době nejlidnatějším státem světa. Podle odhadů čítá indická populace v současné době zhruba 1,43 miliardy obyvatel. Indie je federativní republikou. (Encyklopedia Britannica, 2023)

1.1 Historie státu

Indický subkontinent byl od raných dob atraktivním prostředím pro život lidí. Směrem na jih je země izolována oceánem a ze severu je chráněna mohutným pohořím. Právě Himálaj chrání zemi před vzdušnými proudy Střední Asie. Pouze na severozápadě a severovýchodě je do země snadnější přístup, a právě přes tato dvě místa se dostávala Indická civilizace do kontaktu s vnějším světem. (Encyklopedia Britannica, 2023)

Z archeologických důkazů je známo, že v období mezi 5000 až 2000 lety př. n. l. se organizované městské osady rozšířily do severních oblastí (dnešní Pákistán a severní Indie). Okolo roku 2600 př. n. l. byly kultury v různých regionech sjednoceny do jednotné propojené sítě nacházející se v oblasti údolí Indu. Tato civilizace se rozprostírala na území o rozloze přibližně 650 000 km². (Murphy, 2023) Od tohoto období fungovala Indie prakticky samostatně, což dalo vzniknout tradicím spojené především s hinduismem, jehož kořeny lze z velké části vyhledat v civilizaci Indu. Během staletí si obyvatelé subkontinentu rozvinuli bohatý život v oblastech jako je matematika, astronomie, architektura, literatura, hudba a výtvarné umění. (Encyklopedia Britannica, 2023)

Během své historie byla Indie znepokojována neustálými nájezdy. Obzvláště důležitý byl příchod islámu, v roce 712 n. l. dobyl sever Indie muslimský generál a usadil se na území dnešního Pákistánu. Od té doby se muslimové rozšířili až na severozápad státu a význam islámského náboženství se neustále zvyšoval. Dva rozdílné náboženské směry mezi sebou navzájem soupeřily o přijetí v jednotlivých regionech. Nicméně oblast byla nakonec dobyta

islámskou říší. Indie potom i nadále zůstala podřízena jiným zahraničním mocnostem, jako byli Portugalci, Francouzi a Britové, ještě několik dalších století. (Mark, 2012)

Evropané byli v oblasti jižní Asie přítomni již od počátku 17. století. Nicméně Britové zde začali vládnout až v polovině 18. století. Po bitvě u Plassey v roce 1757 ovládli Britové Bengálsko a jejich moc se dále rozšiřovala. V roce 1857, probíhala první válka za indickou nezávislost. Britové byli připraveni trvale převzít kontrolu nad tehdejšími územími Indie, nicméně téměř dvě pětiny oblasti zůstaly v rukou nezávislých vládců, kteří vedli s britskou vládou neustálé boje. (Murphy, 2023)

Britská nadvláda skončila 15. srpna roku 1947. Od té doby se každoročně v tento den slaví v Indii Den nezávislosti. (Encyklopédia Britannica, 2023) Z britského impéria vznikly dva nezávislé státy, Pákistán a Indie. V Pákistánu byla většina muslimů, v Indii zase hinduistů. Tohle rozdělení bylo doprovázeno velkým násilím. (Murphy, 2023) Nicméně v Indii nakonec zůstalo mnoho britských institucí, jako je například parlamentní systém vlády nebo angličtina, která zůstala široce používaným jazykem. Hindština se stala úředním jazykem a Indie nadále zůstala členem Commonwealthu. (Encyklopédia Britannica, 2023)

Indie se stala jednou z nejrozmanitějších zemí na světě. Je domovem mnoha náboženství, kast a kmenů. Nachází se zde taky mnoho jazykových skupin z několika jazykových rodin. Náboženské menšiny, jako jsou například muslimové, křesťané, sikhové, buddhisté nebo džinisté, tvoří významnou část indické populace. (Encyklopédia Britannica, 2023)

1.2 Geografie státu

Indie je podle rozlohy sedmou největší zemí světa. Rozkládá se na ploše asi 3,28 milionů čtverečních kilometrů. Pevnina Indie se rozprostírá mezi 8° 4' a 37° 6' severní šířky a 68° 7' a 97° 25' východní délky. Obratník Raka rozděluje Indii téměř na dvě poloviny. Stát se rozprostírá na Indické desce, což je vrchní část desky Indo-australské. Indický subkontinent je z velké části obklopen vodními plochami a celková délka pobřeží činí 7 517 kilometrů. Indický poloostrov se zužuje směrem na jih, tím rozděluje Indický oceán na dva vodní útvary, a to na Bengálský záliv a Arabské moře. V Indii existuje velká rozmanitost

krajiny, jako jsou hory, údolí, rozsáhlé pláně, náhorní a pobřežní gháty¹, poušť a ostrovy. (Maps of India, 2020)

Součástí Indické republiky jsou také souostrovní Lakadivy v Arabském moři a souostrovní Andamany a Nikobary, které se nachází v Indickém oceánu. Indie sousedí se státy Bangladéš, Bhútán, Čína, Nepál, Pákistán a Myanmar. Pokud považujeme za součást Indie i území Kašmíru, sousedním státem by byl ještě Afghánistán. Přes moře Indie sousedí se Srí Lankou a Maledivami. (Svoboda, 2007)

Obrázek 1: Povrch Indie

Zdroj: Atlas Mapy

¹ Slovo ghát znamená „stupeň“ či „schod“, jedná se o pohoří Indie, které se táhne téměř kolem celého pobřeží

1.2.1 Povrch

Na severu země tvoří hranici nejvyšší horstvo světa – Himálaj a Karákóram. Pohoří Himálaj vzniklo v období třetihor při kolizi ostrova s asijskou pevninou. Nejvyšším bodem Indie je hora Kančendženga (Kangchenjunga), která leží právě v tomto pohoří na hranicích Indie a Nepálu. Hora je vysoká 8 586 m n. m., což z ní dělá třetí nejvyšší horu světa. V Indii se také rozprostírá Indoganžská nížina, která svůj název dostala podle dvou řek, které ji odvodňují – Indus a Ganga. Na západě země, při hranici s Pákistánem, se nachází rozsáhlá poušť Thár. Vnitrozemí státu vyplňují vrchoviny a plošiny. Nejznámější z nich je Dekánská plošina, kterou od pobřežních nížin oddělují pohoří Západní Ghát a Východní Ghát. (Svoboda, 2007)

1.2.2 Vodstvo

Indický poloostrov omývají tři vodní útvary. Na západě je to Arabské moře, na jihu Indický oceán a na východě Bengálský záliv. U břehů Indie se ještě nachází dvě moře, Andamanské a Lakadivské. (Maps of India, 2021)

1.2.2.1 Řeky v Indii

Indii odvodňují tři významné světové veletoky, Indus na severozápadě, Brahmaputra na východě a Ganga v jihovýchodní části státu. Ganga je současně posvátnou a nejdůležitější řekou Indie. Dále se v zemi nachází řada menších toků, jako jsou například Máhándí, Gódávári nebo Krišna. (Svoboda, 2007)

Největší povodí v zemi je tvořeno říční sítí Ganga-Brahmaputra-Meghna (GBM) a pokrývá zhruba 1 600 000 km², z toho 1 100 000 km² náleží povodí Gangy. Řeka Ganga pramení na severu země v ledovci Gongotri a poté teče jihovýchodním směrem. Brahmaputra pramení v Tibetu, kde ji lidé nazývají Tsangpo. Řeka vtéká na území Indie na severozápadě země přes indický stát Arunáčalpradéš. Následně teče do Ásámu, poté se v Bangladéši slévá s Gangou. Spolu s dalšími přítoky se řeka vlévá do Bengálského zálivu, kde tvoří jednu z největších delt na světě. (Maps of India, 2021)

1.2.2.1.1 Posvátná řeka Ganga

Jak už zde bylo zmíněno výše, řeka Ganga protéká severní částí Indie a vlévá se do Bengálského zálivu. V oblasti, kterou napájí řeka, žije přibližně 400 miliónů lidí. Tato oblast je známá jako povodí Gangy. Řeku napájí voda z tajících ledovců, přítoky a dešťová voda. Ganga s sebou nese sedimenty bohaté na živiny, které se ukládají podél břehů a tvoří tak úrodnou půdu. Díky tomu se zde v minulosti začala rozvíjet civilizace. Dnes řeka protéká obydlenými oblastmi Indie a je zdrojem sladké vody pro milióny obyvatel. Řeka se také využívá k rybolovu, zavlažování a koupání. (National Geographic, 2023)

Ganga je v hinduistické kultuře uctívána jako Velká Matka. Lidé vodu z řeky pijí, chodí se do ní koupat, ale také do ní vhazují popel a mrtvoly svých blízkých. Věří se, že voda z řeky smývá hříchy a očišťuje tělo i duši. Lidé si vodu z řeky odváží domů a používají ji při různých obřadech, jako je narození dítěte nebo svatba. (Beránek, 2020)

Řeka je pro Asii životně důležitým zdrojem, ale čelí mnoha hrozbám. Voda je silně znečištěna a v některých oblastech je nebezpečná pro koupání. Může za to průmyslová činnost, u které se vypouští škodlivé látky do řeky. Díky rostoucí populaci jsou také větší požadavky na vodu pro zemědělství. Vědci došli k závěru, že díky změně klimatu, došlo k úbytku ledovců v Himálaji, a jelikož jsou tyto ledovce zdrojem Gangy, povede to k dalšímu poklesu hladiny vody v řece. (National Geographic, 2023)

1.2.3 Podnebí

Na většině území panuje tropické monzunové klima. To znamená, že letní měsíce, od června do září jsou teplé. V tomto období spadne většina ročních srážek. Naopak zbývající část roku už téměř neprší. Zima je zde mírná a suchá. Na východě jsou aridní oblasti (pouště), kde je tropické klima. Na úpatí Himálaje je klima subtropické a ve vysokohorských oblastech je podnebí chladné. Nejdeštivějším místem v Indii je Čerápudží, kde spadne 11 000 – 12 000 mm srážek za rok. Průměrně v zemi dosahují srážkové úhrny 700 – 1 700 mm/rok. Zimní teploty na severu země se pohybují v průměru mezi 15 °C a 19 °C. Na severozápadě klesají až k 10 °C. Průměrné letní teploty se pohybují mezi 25 °C až 32 °C. V tropických částech Indie může teplota vystoupat až nad 40 °C. (Svoboda, 2007)

1.3 Politický systém

Indie je svazový stát neboli federace. Jedná se o suverénní sekulární sociálně demokratickou republiku. Někdy bývá Indie označována jako „největší demokracie světa“. Má parlamentní systém vlády a řídí se Ústavou, která byla přijata 26. listopadu 1949 a vstoupila v platnost 26. ledna 1950. Ústavní hlavou státu je prezident. Parlament je nejvyšší zákonodárným orgánem a skládá se z prezidenta a dvou komor, Rada států (Rajya Sabha) a Sněmovna lidu (Lók Sabha). Prezident má pravomoc svolat nebo odročit parlament nebo rozpustit Sněmovnu lidu. Výkonná moc vykonává Rada ministrů, v jejímž čele stojí předseda vlády. (National portal of India, 2023)

1.3.1 Administrativní členění

Indická federace se dělí na 28 spolkových států a 7 federálních teritorií.

Obrázek 2: Administrativní dělení Indie

Zdroj dat: Natural Earth, zpracováno autorkou v QGIS

2 Kastovní systém

Kastovní systém v Indii rozděluje indické obyvatelstvo do několika hierarchických skupin, na základě jejich karmy (povolání) a dharmy (povinnosti). Termín kasta použili poprvé portugalská cestovatelé zhruba v 16. století. Mnoho Indů používá ve stejném významu i výraz „jati“, v češtině „džáti“. Nejenže kasta určuje povolání, ale členové vysoké kasty se těší většímu bohatství a příležitostem. Naopak členové nízké kasty vykonávají nudné a mnohdy podřadné práce. (Kumar Sahu, 2019)

Systém je rozdělen na čtyři hlavní skupiny (varny). Toto rozdělení má své kořeny už ve starověku. Na vrcholu hierarchie jsou **brahmáni**. Patří tam kněží a elita. Druhou vrstvou jsou **kšatrijové**, to této skupiny spadají vládcové a válečníci. Třetí skupinou jsou **vaišjové**, kteří pracují většinou jako obchodníci, řemeslníci nebo rolníci. Do čtvrté skupiny patří **šúdrové**, ti pracují většinou jako dělníci, sluhové a námezdníci. Na konci tohoto hierarchického systému existuje ještě jedna vrstva, která ale stojí mimo systém. **Dalité** neboli nedotýkatelní, slovo pochází ze sanskrtského slova utlačovaní. Jedná se o poměrně velkou skupinu, která čítá okolo 200 milionů obyvatel. (Daněk et al., 2014) Dalité bývají často odsunuti na nejnižší místa společnosti a tvoří téměř 90 % všech chudých a negramotných Indů. (Mayell, 2003) V minulosti mohli vykonávat pouze práce, které hinduisté považovali za nečisté. Jednalo se například o kopání hrobů, uklízení ulic a odklizení uhynulého dobytka. (Daněk et al., 2014) Bohužel ani dnes tomu někdy není jinak. Navzdory skutečnosti, že byla nedotýkatelnost oficiálně zakázána v roce 1950, jejich diskriminace zůstala všudypřítomná. V roce 1989 schválila vláda Zákon o prevenci zvěrstev. Ten zakazoval vyvádět nahé členy skupiny dalitů do ulic, nutit je jíst výkaly nebo vypalovat jejich domy. (Mayell, 2003)

Do kasty se člověk narodí, ale existuje určitá možnost, jak ji změnit. Tou možností je mezikastovní sňatek, ten však nemusí být vždy přijat. Systém kast vznikl nejspíš v době, kdy vznikala města a jiné státní útvary. Nicméně původ není zcela jasný, ale podle některých hypotéz sehrála roli urbanizace, dělba práce a etnické rozdíly mezi obyvateli. (Šprinclová, 2022)

V průběhu času se kasty měnily, rozrůstaly a dělily do dalších podkast. V současné době je v Indii asi 3 000 kast a 25 000 podkast, ale ve skutečnosti jich může být mnohem více. (Kumar Sahu, 2019) Definovat kasty může být komplikované, protože jedná se o proměnlivé prostředí. Jednotlivé kasty se od sebe v jednotlivých oblastech státu výrazně liší.

Nelze ani s jistotou určit, která kasta je nejvyšší nebo nejnižší. Kasty mezi sebou bojují o nejvyšší místo v hierarchickém žebříčku. Vnímání postavení určité kasty se mění v závislosti na bohatství, moci a velikosti kasty. To znamená, že pokud má kasta dostatek majetku, může se stát dominantní, i když by podle tradičního pohledu měla být vnímána jako kasta nižší. (Daněk et al., 2014)

Mnozí očekávali, že po roce 1947, kdy se Indie stala nezávislou zemí, se podaří kastovní systém zrušit. V roce 1950 zavedla Indie zákaz diskriminace. Jedním z důvodů byly právě kasty. V té době už měli dalité určitý druh moci, a někteří z nich se dokonce stávali politickými vůdci. Většina indických států přistoupila k pozemkové reformě, což znamenalo, že se půda rozdělila tak, aby i nedotýkatelní dostali nějakou část. Avšak v některých oblastech jsou dalité stále diskriminováni, i když se jejich ekonomická situace zlepšuje a jejich gramotnost vzrostla téměř na 80 %. Mnoho Indů bydlí v anonymních městech, kde se na jejich kastu nebere ohled a mohou si tím pádem dovolit i jiná povolání než ta, která jim byla předurčena kastou. (Šprinclová, 2022)

2.1 Ádivásíové

Podobné postavení jako dalité mají v indické společnosti taky ádivásíové, neboli kmenové obyvatelstvo. Název ádivásíové vznikl v 30. letech 20. století ve snaze o emancipaci. (Daněk et al., 2014) Slovo „Adivasi“ znamená v sanskrtu „původní obyvatelé“. Jejich status v zemi bývá často hinduistickými fundamentalisty popírán. (Bhengra et al., 1999) Stejně jako dalité ani ádivásíové nepatří do kastovního hierarchického systému. Většina indické populace je považuje za primitivní obyvatele, žijící v divočině, a jako potomky původních obyvatel Indie. Kvůli odlišné etnicitě a způsobu života bývají často vyloučeni ze společnosti. (Daněk et al., 2014)

Na počátku 21. století bylo v Indii okolo 84 milionů obyvatel, patřící ke kmenovému obyvatelstvu. Většina z nich bydlela v severovýchodních státech, jako je Arunáčalpradéš, Mizóram nebo Nágáland. (Encyklopedia Britannica, 2024) V roce 2011 bylo evidováno celkem 705 kmenů, což bylo o 41 kmenů více než v roce 2001. V této době patřilo k evidovaným kmenům zhruba 104 milionů obyvatel, což v té době představovalo 8,6 % celkové indické populace. Podle těchto počtů to z nich dělá největší světovou populaci původních obyvatel. Historikové tvrdí, že to jsou potomci civilizace z údolí Indu. (Faizi a Nair, 2017) Tito obyvatelé žijí hlavně na venkově, jsou rozmístěni nerovnoměrně ve 26 indických státech.

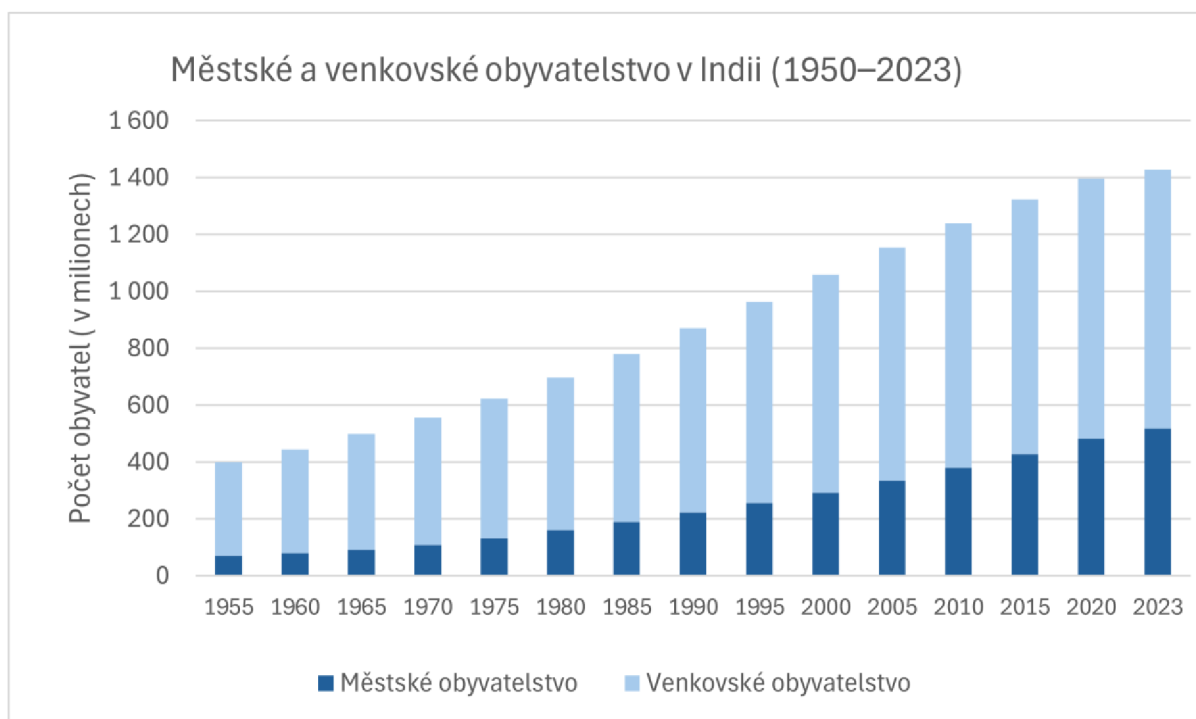
Žijí převážně v zalesněných a kopcovitých oblastech a obývají téměř 20 % rozlohy země. (Bhengra et al., 1999) Nejvíce z nich žije v oblasti pohoří Satpura, Vindhijského pohoří a Čhotá Nágpur, v oblasti od východního Gudžarátu přes Madhjapradéš, Čhattísgarh a Džhárkhand po Odišu. Tato oblast bývá označována jako kmenový pás. Druhou oblastí výskytu ádivásíů jsou malé státy na severovýchodu státu. V této oblasti tvoří ádivásíové většinu obyvatelstva. (Daněk et al., 2014) Menší počet těchto obyvatel obývá také lesy a kopce v jižní Indii a taky Andamanské a Nikobarské ostrovy. Skupiny kmenového obyvatelstva zažily spoustu změn. Zejména od poloviny 20. století, když v důsledku industrializace a populačního růstu, přišli o podstatnou část svých území. (Encyklopedia Britannica, 2024)

Od zbytku indické populace je odlišuje vlastní jazyk, svátky, rituály, náboženské symboly a oblečení. Většina kmenů využívá zemědělství jen pro svou vlastní spotřebu a pro většinu z nich je to pouze doplňkový zdroj získávání potravy. Většinu potravy získávají využíváním místních lesů a říčních ekosystémů. Sociální rozdíly mezi ádivásíi a většinovou společností se rychle mění, některé kmeny se v minulosti staly kastou hinduistické společnosti, například Santálci, kteří žijí v Západním Bengálsku. Zatímco společná identita ádivásíů prakticky neexistuje, mají mezi sebou silnou kmenovou a rodovou kolektivní identitu. (Daněk et al., 2014)

3 Obyvatelstvo

V současné době žije v Indii přibližně 1,434 miliardy obyvatel. Celkově indická populace tvoří 17,7 % světové populace. (Worldometer, 2023) Což znamená, že zde žije zhruba každý šestý obyvatel na světě. Populační růst v Indii způsobil, že se země v tomto roce stala nejlidnatějším státem světa. Za rok vzroste počet obyvatel v Indii zhruba o 15,5 milionů osob a narodí se zde narodí okolo 25 milionů dětí, což znamená, že se jedná o zhruba pětinu všech narozených dětí na světě. Populační vývoj Indie má významný vliv na demografickou strukturu celé světové populace. (Daněk et al., 2014)

Rozmístění obyvatelstva v zemi je nerovnoměrné. Ačkoli se v Indii nachází jedny z největších měst na světě, většina populace žije na venkově. V současné době žije ve městech pouze třetina indických obyvatel, nicméně se městská populace rozšiřuje závratným tempem. Díky vysokému počtu obyvatel, stěhujících se do měst, vznikají na jejich periferiích slumy. Ty se stávají čím dál tím větším problémem. (Svoboda, 2007)

Graf 1: Poměr městského a venkovského obyvatelstva v Indii

Zdroj dat: Worldometer, zpracováno autorkou

3.1 Etnické skupiny, jazyky a náboženství

Etnické skupiny

Indická populace se skládá převážně z Indoárijců a Drávidů. Většina obyvatel jsou Indoárijci, kteří pocházejí převážně ze severu a středu Indie, kdežto Drávidové z jižní části státu. Indoárijci na území Indie migrovali zhruba kolem roku 1800 př. n. l. a každá z jejich etnických skupin má svůj vlastní jazyk. Drávidové jsou rodilí mluvčí drávidských jazyků na území Indie. Podle všeho se věří, že civilizace v údolí Indu na severu Indie, byla drávidského původu. Tato skupina však byla vytlačena na jih země. Hlavními jazyky, kterými drávidští lidé hovoří, jsou brahui, kannadština, malajálámština, tamilština a telugština. Indoárijci představují až 72 % indické populace, Drávidové 25 % a zbylé 3 % tvoří mongolové a jiné menšiny. (Sousa, 2018)

Jazyky

V Indii je více než 121 jazyků, kterými mluví alespoň 10 000 lidí. Nejpočetnějším z nich je hindština, která je zároveň úředním jazykem. Vedlejším úředním jazykem je angličtina, která je nejběžněji používána ke komunikaci. Hindštinou, podle cenzu v roce 2011, mluvilo 528 milionů obyvatel, což bylo v té době zhruba 43 % celkové populace v Indii. Druhým nejpočetnějším jazykem je bengálština, tou na území Indie mluví zhruba 97 milionů lidí, tj. 8 % populace. Bengálštinou se většinou mluví v západních indických státech. Třetím jazykem je maráthština, kterou mluví celkem 8,3 milionů obyvatel. Jedná se o indoárijský jazyk, kterým se mluví také hlavně na západě, ve státech jako je Maháráštra nebo Goa. Dalšími jazyky jsou například telugština, tamilština, gudžarátština, urdština, kannadština, jazyk odia nebo malajálámština. (Goyal, 2024)

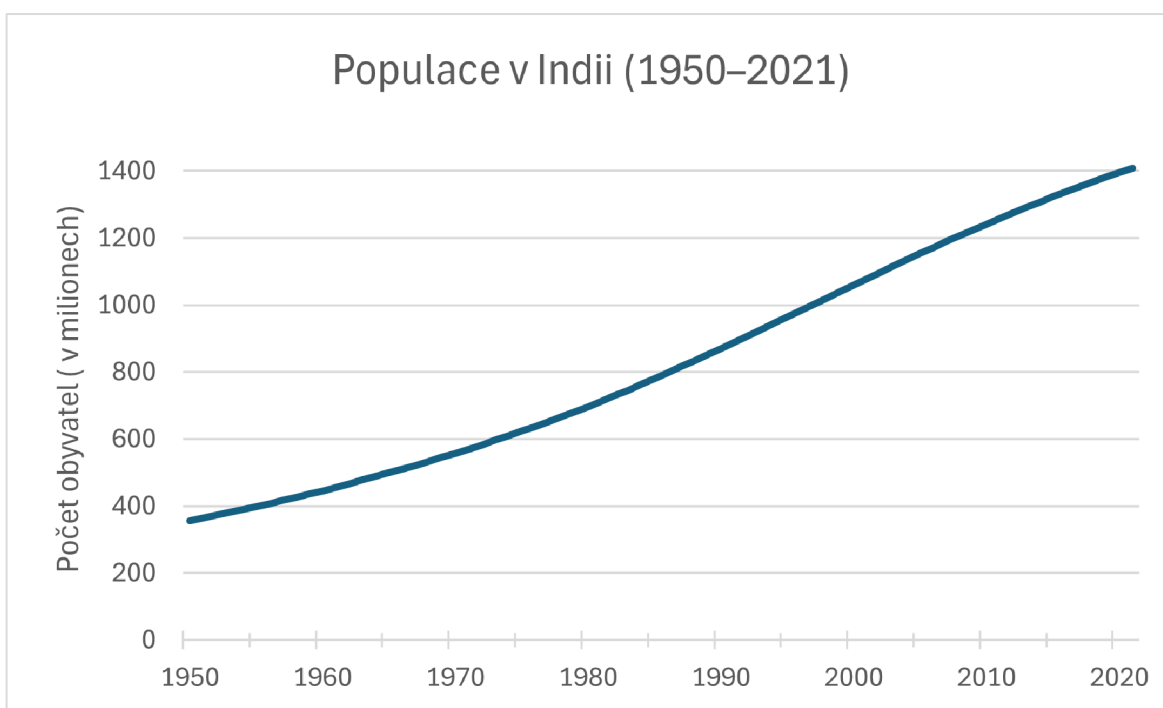
Náboženství

Náboženské složení v Indii je od rozdělení v roce 1947, poměrně stabilní. Největší zastoupení v indické populaci mají hinduisté, těm připadá zhruba 79,8 %. Tento podíl však od roku 1951 mírně klesl. Toto náboženství ovlivňuje indickou společnost na politické, ekonomické a kulturní úrovni. Podílí se také na každodenním životě a sociálních interakcích hinduistů, převážně prostřednictvím mnoha tradic, slavností, uměleckých děl a chrámů. Z hinduismu

pochází kastovní systém, ten hlavně v minulosti představoval určitý ideál, jak by měla být indická společnost rozdělena. (Scroope, 2018) Druhé nejpočetnější zastoupení mají muslimové, ti v roce 2011, tvořili až 14,2 % indické populace. Zbylé procenta tvoří křesťané, sikhové, buddhisté a džinisté. (Kramer, 2021)

4 Populační růst

Populace v Indii, se od získání nezávislosti v roce 1947, více než ztrojnásobila. V roce 1957 žilo v zemi 361 milionů obyvatel, v roce 2011 čítala populace již přes 1,2 miliardy obyvatel. Od roku 2020 získává země zhruba jeden milion obyvatel za měsíc. (Kramer, 2021) Počet obyvatel v současné době je pouhý odhad, protože sčítání lidu v roce 2021 bylo odloženo, zpočátku kvůli pandemii Covid-19, nyní vláda census stále odkládá. Podle posledních informací by mělo sčítání proběhnout v roce 2024, po volbách do Sněmovny lidu (Lók Sabha). (Rajalakshmi, 2023)

Graf 2: Vývoj růstu populace (1950-2021)

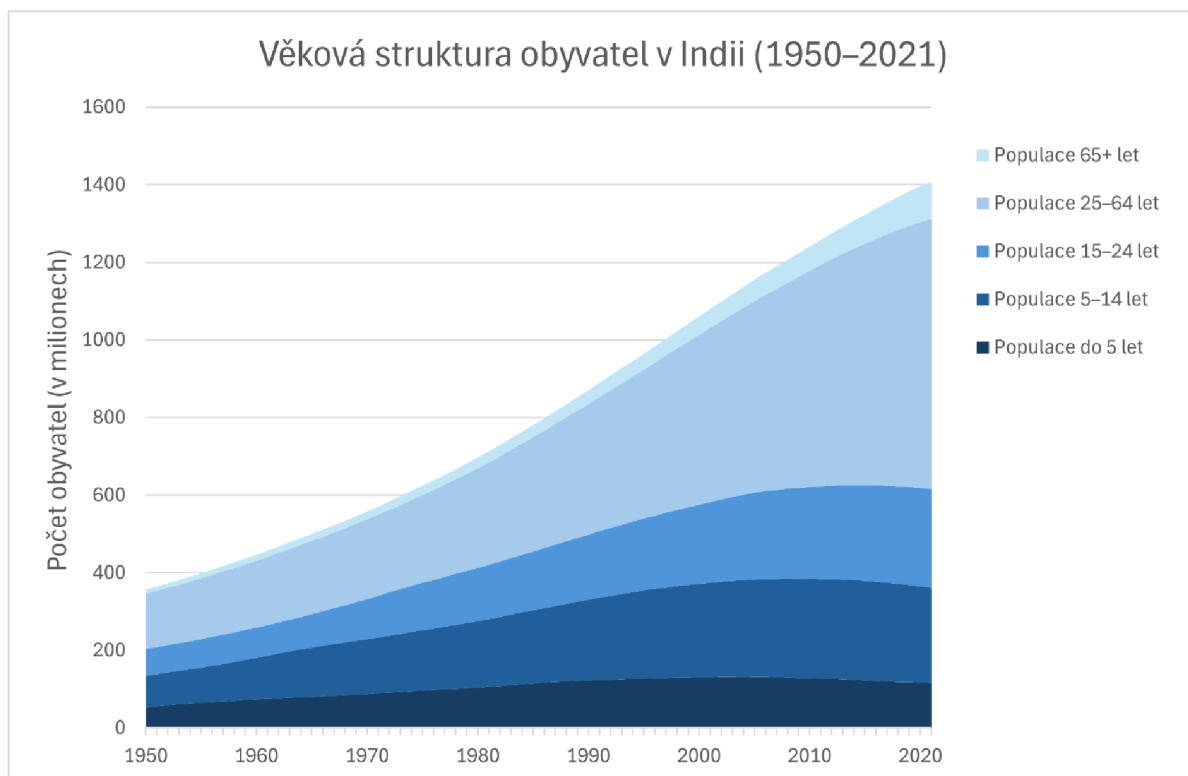
Zdroj dat: Our World in Data, zpracováno autorkou

Tradiční teorie demografického přechodu ukazuje změny v porodnosti a úmrtnosti v rámci jednoho státu či dané oblasti. Tento model má čtyři fáze. První neboli raná fáze je období vysoké porodnosti a vysoké úmrtnosti. Většinou se jedná o zemědělskou a málo vzdělanou společnost. V druhé fázi se začíná snižovat úmrtnost, vysoká porodnost zůstává. Ve třetí fázi dochází k poklesu porodnosti. Tyto dvě fáze se označují také jako střední. Obě fáze se projevují rychlým nárůstem počtu obyvatel. Dochází k takzvané populační explozi. Ve čtvrté fázi jsou hodnoty porodnosti i úmrtnosti na nízkých hodnotách. Tento jev je typický převážně pro industrializovanou a urbanizovanou společnost. (Vávra, 2018)

Celkově se indická populace nachází v současné době ve třetí fázi demografického přechodu. Nicméně některé regiony již došly do fáze čtvrté. Úmrtnost se v Indii začala snižovat převážně až po první světové válce. Ve srovnání s evropskými zeměmi, to bylo relativně pozdě. Nicméně porodnost začala klesat asi až o 40 let později, přibližně v 60. letech 20. století. Vzhledem k tomu, že současná indická struktura obyvatelstva je poměrně mladá, je pravděpodobné, že zde populace ještě pár dekád poroste, i když bude tempo růstu postupně klesat. Budoucí vývoj populace bude ovlivněn ekonomickými a sociálními faktory, zejména tedy postavením žen ve společnosti a mírou chudoby. (Daněk et al., 2014)

Tempo růstu populace v Indii, bylo mezi lety 1901–1921, velmi mírné a nepravidelné. V těchto letech přibýlo v zemi pouze 16 milionů osob. Hlavním důvodem tohoto pomalého růstu byla epidemie a hladomor, které se vyžádaly mnoho životů. Od roku 1921 nastalo období rychlého růstu. V roce 1951 byl nárůst obyvatel označován jako alarmující. Přírůstek obyvatel činil mezi lety 1921–1951, zhruba 110 milionů obyvatel. V následujících letech, 1951–1991, se indická populace rozrostla o dalších 485 milionů lidí. Tento nárůst byl především způsoben poklesem úmrtnosti. (Vohra, 2015) V roce 1999 přesáhla Indie jednu miliardu obyvatel, a každoročně roste zhruba o 1,8 %. Předpokládá se, že by Indie mohla do roku 2050 přesáhnout 1,5 miliardy. (Cassen a Visaria, 1999)

Věková struktura obyvatelstva se za posledních 25 let výrazně změnila. V roce 1998 byl průměrný věk v Indii okolo 21 let, dnes je to 28 let a předpokládá se, že v roce 2048 by to mělo být mezi 33–34 lety. Lze zde tedy pozorovat trend stárnoucí populace, stejně jako u světové populace jako celku. Nicméně indická populace zůstane nějakou dobu ještě relativně mladá. (Sciubba, 2023)

Graf 3: Věková struktura obyvatel v Indii (1950–2021)

Zdroj dat: Our World in Data, zpracováno autorkou

4.1 Příčiny růstu populace

Rychle rostoucí počet obyvatel v Indii je převážně způsobem snižující se úmrtností a stále relativně vysokou porodností. (Vohra, 2015) Dalším důležitým faktorem je mladá věková struktura obyvatelstva. Pouze 20 % populačního růstu je způsobeno tím, že si rodiče přejí mít více než dva potomky. Další 20 % je důsledkem nechtěných těhotenství a zbývajících 60 % je způsobeno vysokým počtem žen v reprodukčním věku. I kdyby byla úspěšně zavedena populační politika a každá žena měla pouze dvě děti, populační růst by stále pokračoval ve vysokém tempu ještě přibližně dalších 40. let. (Daněk et al., 2014)

Úmrtnostní poměry se v zemi nadále výrazně zlepšují. V roce 2011 se naděje na dožití u mužů vyšplhala na 63,8 let a naděje na dožití u žen na 67, 3 let. Ale i přes tohle zlepšení, zůstává Indie na zadních příčkách v seznamu států, seřazených podle naděje věku dožití. (Daněk et al., 2014) Podle Mezinárodní zdravotnické organizace, byla v Indii

v roce 2019 průměrná naděje na dožití 70, 8 let. (WHO, 2019) V roce 2023 již byly tyto hodnoty o něco vyšší, u mužů 71 let a u žen 74 let. (UNFPA, 2024)

Snížení úmrtnosti

Snížení kojenecké úmrtnosti hrálo důležitou roli ve zvyšování naděje na dožití. Na počátku 80. let byly hodnoty 100 zemřelých dětí do jednoho roku na 1000 narozených. V roce 2011 to bylo 44 zemřelých dětí na 1000 narozených. (Daněk et al., 2014) Mezi hlavní příčiny poklesu úmrtnosti patřilo hlavně zlepšení lékařské péče, a s tím související vymýcení obávaných nemocí, jako je tuberkulóza, malárie nebo neštovice. Dále k tomu přispělo zlepšení hygieny na venkově i v městských oblastech a větší zásobování pitnou vodou. Další příčinou poklesu úmrtnosti bylo zlepšení ekonomické situace. (Vohra, 2015) Nicméně i přes to je úmrtnost v Indii stále poměrně vysoká. Je vyšší než v okolních státech, jako je Bangladéš, Nepál nebo Srí Lanka. Vyšší kojeneckou úmrtnost mají v Asii pouze v Laosu, Afghánistánu a Pákistánu. Jinde ve světě je to potom Haiti nebo země subsaharské Afriky. V Indii jsou významné rozdíly úmrtnosti mezi regiony. Hůře na tom jsou lidnaté státy na severu a na východě země, jako je Uttarpradéš, Madhjapradéš, Asám, Odiša a Čhattisgarh. Zde je naděje na dožití o 4 nebo více let nižší než u indické populace jako celku. Naopak lepší úmrtnostní poměry jsou na jihu Indie, v Maharáštre, v Západním Bengálsku a ve státech na severozápadě. Výjimečně dobře je na tom jihoindický stát Kérala, kde se dlouhodobě snaží odstranit diskriminaci a kladou důraz na sociální rozvoj. Zde je naděje na dožití zhruba o 8 let vyšší, než je indický průměr. To znamená, že se blíží více k hodnotám evropské než indické populace. Zatímco v Kérale dosáhla v roce 2011 kojenecká úmrtnost pouze na 12 zemřelých dětí na 1000 narozených, v Madhjapradéši, Uttarpradéši nebo Odiši to bylo 57-59 dětí. (Daněk et al., 2014) V současné době je průměrná kojenecká úmrtnost v Indii, 25 zemřelých dětí na 1 000 narozených. (UNICEF, 2024)

Migrace

Zahraniční migrace se řadí mezi další příčiny růstu populace. Ve srovnání s úmrtností a porodností je význam migrace téměř zanedbatelný. (Daněk, 2014) Indie je spíše významným zdrojem mezinárodních migrantů. Má největší diasporu na světě, která v roce 2020 čítala 17,9 milionu migrantů. Následuje Mexiko s 11,2 miliony a Rusko s 10,8 miliony migrantů.

(Natarajan et al., 2022) Hlavními destinacemi migrujících pracovníků jsou země Perského zálivu, jako jsou Spojené arabské emiráty, Saúdská Arábie nebo Kuvajt. (Khan, 2021) Když Indie získala nezávislost, statisíce indických obyvatel se přestěhovalo do Velké Británie nebo USA. Indové se do zahraničí stěhují převážně kvůli práci, studiu nebo za rodinnými příslušníky, kteří zde již žijí. Indové žijící mimo Indii (Non-resident Indians) udržují blízký kontakt se zemí odkud pochází. Často se významně podílí na ekonomickém nebo politickém životě v Indii. (Daněk et al., 2014)

Migrace však neprobíhá pouze z Indie, migrační toky směřují i do ní. Hlavně z Nepálu a Bangladéše je migrace poměrně vysoká, ale její význam pro populační vývoj Indie není příliš významný. (Phukan, 2022) Nicméně hlavní dopad spočívá v tom, že má vliv na sociální a ekonomickou složku státu. Nejvíce je tento dopad pozorován u hranic Bangladéše se Západním Bengálskem a Ásámem, do Indie zde proudí nejvýznamnější tok pracovních migrantů. Jedná se převážně o nelegální migranty, tudíž zde neexistují žádná spolehlivá data o tom, kolik se jich v zemi nachází. V roce 2011, tvořili lidé s bangladéšskou státní příslušností nejvyšší podíl osob bez indické státní příslušnosti. Mezi lety 2001-2006 byla hodnota přílivu zahraničních migrantů odhadována na zhruba 167 tisíc migrantů za rok. (Daněk et al., 2014)

Chudoba

Mezi další, už méně významné, příčiny růstu indické populace, patří chudoba a negramotnost. Chudé rodiny mají představu o tom, že čím více členů bude rodina mít, tím více bude osob na to, aby vydělávaly peníze. Někteří obyvatelé mají pocit, že je potřeba mít více dětí, aby se o ně ve stáří měl kdo starat, a aby je měl kdo zabezpečit. Indové jsou stále trochu zaostalí, co se týče používání antikoncepce a různým antikoncepčních metod. Nejsou ochotni o nich diskutovat a mnozí z nich o nich ani nevědí. (Phukan, 2022)

Brzké uzavírání sňatků

Brzké manželství může být taky jedním z viníků populačního růstu. Zákonem je sice dán věk dívky pro sňatek na 18 let, avšak v mnoha částech společnosti stále převládá sňatek v mladém věku. Což v praxi znamená, že čím dřív je manželství uzavřeno, tím dřív bude mít žena děti a bude déle v reprodukčním věku. Dříve byli synové považováni za živitele rodin,

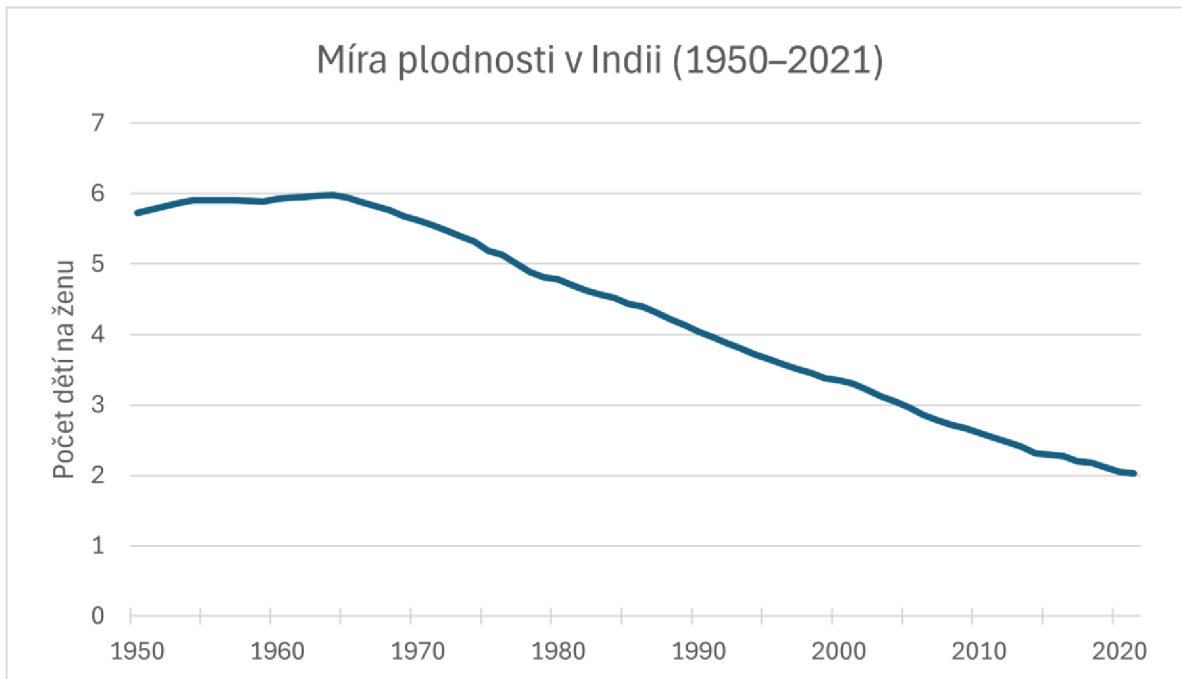
tím byl vyvíjen větší tlak na rodiče, aby měli děti, dokud se jim nenarodí alespoň jeden syn. (Phukan, 2022)

4.2 Vývoj reprodukce

V minulosti bylo zvykem mít větší počet dětí, zejména na vesnicích. Vysoká míra porodnosti byla spojována s vysokou dětskou úmrtností. Rodiče měli často větší počet dětí, aby měli jistotu, že se některé z nich dožije dospělosti a bude schopné se o ně ve stáří postarat. Bylo taky tradicí, že děti vykonávaly různé domácí práce, například pomáhaly v rodinném obchodě nebo na poli. Když měla rodina hodně dětí, automaticky to zvyšovalo její společenskou prestiž. Hlavně pak, když bylo v rodině hodně synů. Přestože i v dnešní době mají tyto důvody svůj význam, demografické chování se v poslední několika desetiletích výrazně proměnilo. (Daněk et al., 2014)

Úhrnná plodnost, je ukazatel vyjadřující počet dětí, které se narodí jedné ženě v reprodukčním věku. V Indii plodnost žen začala klesat v 70. letech 20. století. Ještě v 60. letech dosahovaly hodnoty úhrnné plodnosti až na 5,7. Jako první se začala snižovat u vzdělaných žen žijících ve městech. Později se však tento trend klesající plodnosti, začal projevovat u všech vrstev společnosti. V roce 1990 byla hodnota úhrnné plodnosti 3,5 dětí a v roce 2012 klesla až na 2,4 děti na jednu ženu. (Daněk et al., 2014) Podle dat Světové banky z roku 2021 je průměrná úhrnná plodnost 2,0 dětí na ženu, a má tendenci stále klesat. (World Bank, 2021) To naznačuje, že se růst populace v Indii se stabilizuje. Což poukazuje na to, že populační politika a zdravotnictví v zemi fungují. Nicméně podle odhadů by měl být průměr v zemi alespoň 2,1 děti na ženu, aby se populace udržela. (Krishnan, 2022)

Graf 4: Vývoj počtu dětí na jednu ženu v Indii (1950-2021)

Zdroj dat: Our World in Data, zpracováno autorkou

Míra plodnosti se liší v každém indickém státě. V roce 2012 byla úhrnná plodnost ve státech v jižní části Indie, jako je například Ándhrapraděš, Tamilnádu a Kérala. V těchto státech byly hodnoty mezi 1,7 a 1,8, takové hodnoty mají i evropské státy. Podobně nízká porodnost je dnes také v Západním Bengálsku, Paňdžábu, Maháráštre nebo v Kašmíru. Naopak na severu země ve státě Bihár, dosahují hodnoty až na 3,5 dětí. V nejlidnatějším státě Uttarpraděši dosáhla úhrnná plodnost v roce 2012 na hodnotu 3,3 dětí. Jelikož státy s vysokou mírou plodnosti, jsou zároveň těmi nejlidnatějšími v Indii, ovlivňují tak vývoj celé indické populace. (Daněk et al., 2014) V současné době je v Biháru hodnota plodnosti o něco nižší než v minulosti, a to zhruba 2,98 a v Méghálaji je to 2,91. Nízké hodnoty úhrnné plodnosti jsou dnes například v Sikkimu 1,05 nebo 1,3 v Goa. (Silver et al., 2023)

Rozdíly v míře plodnosti jsou zřetelné i mezi městským a venkovským obyvatelstvem. Podle statistik je zřejmé, že úhrnná plodnost ve městech je obecně nižší než na venkově. Ve městech mají ženy průměrně 1,6 dětí, kdežto na venkově je to přibližně 2,1 dětí na ženu. Například v Západním Bengálsku, Ásámu, Himálčalpraděši nebo Džammú a Kašmíru dosáhly hodnoty úhrnné plodnosti v roce 2012 pouze na 1,5 dětí na ženu. Podobně je na tom i Česká republika a jiné evropské státy. (Daněk et al., 2014) Hodnoty úhrnné plodnosti jsou nižší než před 20 lety, kdy měly ženy na venkově přibližně 3,7 a ženy ve městech 2,7 dětí.

Rozdíly v populačním růstu a úhrnné plodnosti v jednotlivých indických státech, mohou souviset s nerovnoměrnými ekonomickými příležitostmi a s tím související kvalitou života. (Silver et al., 2023)

4.2.1 Příčiny poklesu plodnosti

Jednou z příčin poklesu plodnosti, je rozdíl ve vzdělanosti. Průměrná úhrnná plodnost žen s vyšším vzděláním, to znamená ženy, které absolvovaly 12 a více let školní docházky, je 1,6 děti. Oproti tomu plodnost žen, s nižším nebo dokonce s žádným vzděláním, je asi 3,2 děti na ženu. (Daněk et al., 2014)

Dalším důležitým faktorem ovlivňující plodnost v Indii, je socioekonomický pokrok státu a plánování rodiny. Čím více je daný stát či oblast rozvinutější, tím nižší je zde obvykle míra plodnosti. Od 90. let 20. století začala plodnost výrazně rychleji klesat, právě kvůli zlepšující se ekonomické situaci. Jelikož začali mladí a vzdělaní Indové uspívat ve svých profesích, zvýšil se tak význam vzdělanosti ve středních vrstvách. Vzdělání se tak stalo klíčem k lepší ekonomické situaci v rodině. Nicméně, i přes to, že je v Indii veřejné školství zdarma, znamená investice do vzdělání značnou finanční zátěž. Navíc k tomu rostou ceny potravin, oblečení i zdravotní péče. Rodiče se více snaží investovat peníze do vzdělání svých dětí, aby měly možnost sehnat v budoucnu více pracovních příležitostí, a tím pádem i naději na lepší životní úroveň. Pro většinu rodičů je ideálem, mít 2 děti. Zdá se, že změna v reprodukčním chování začala dříve ve vzdělanějších vrstvách. Z toho také vyplývá, že demografický přechod začal v každém regionu v odlišnou dobu, což by mohlo vysvětlovat již zmíněné rozdíly mezi regiony. (Daněk et al., 2014)

Další a poměrně důležitou příčinou poklesu plodnosti v Indii, je změna postavení žen ve společnosti. Ženy v Indii jsou stále více vzdělané, znají svá práva a mají moc při rozhodování, kolik chtějí mít dětí. Většina žen v současné době touží mít menší rodinu, aby ji mohla lépe zabezpečit. (Traeger, 2011) V minulosti měli muži právo rozhodovat o tom, jak se bude žena ve společnosti chovat a kolik bude mít dětí. Bylo zvykem, že po svatbě žil mladý pár několik let s rodinou ženicha. Od mladé nevěsty se očekávalo, že chvíli po svatbě porodí první dítě, nejlépe syna, protože jak už zde bylo zmíněno, synové zvyšují prestiž rodiny. Pokud by toho náhodou mladá žena nebyla schopna, mohla by být marginalizována,

nebo v horším případě by se jí rodina mohla pokusit zbavit. (Daněk et al., 2014) Se zvyšující se vzdělaností žen, se zvyšuje využívání různých antikoncepčních metod. (Traeger, 2011) Jednou z nich je sterilizace ženy, jedná se o nejběžnější metodu antikoncepce v Indii. Ženy podstupují sterilizaci často bez vědomí muže a jeho rodiny. Takle situace pak často vede ke konfliktům v rodině. Mezi lety 2005 a 2006, bylo sterilizováno 37 % žen ve věku od 15 do 49 let. Bohužel sterilizace bývá spojována s nejrůznějšími zdravotními komplikacemi a riziky, protože bývá často provázena v nehygienických podmínkách. Jelikož se v Indii ženy vdávají ve velice mladém věku, bývá nejčastějším věkem sterilizace pouhých 25 let. Rozdíl mezi průměrným věkem sňatku a průměrným věkem sterilizace, je jen 6,4 let. (Daněk et al., 2014) Ke snížení plodnosti přispívá i zvýšení věku, kdy mladé ženy mohou uzavřít sňatek. Tím pádem se snížil počet reprodukčních let ženy v manželství. (Traeger, 2011)

4.3 Diskriminace nenarozených dívek v Indické společnosti

Podle hinduistické tradice nemůže žena získat osvobození z cyklu (Moksha) smrti a znovuzrození. Ženy také v patriarchální společnosti nemohou dědit po svých rodičích, zatímco synové získávají majetek a nesou rodinné jméno. Žena se po svatbě přestěhuje k rodině svého manžela, jemuž připadne nevěstino drahé věno, které zajistí celé rodině bohatství. Kvůli těmto faktorům, si rodiče přejí raději chlapce než dívku. (Gupta a Sonkar, 2020) Průzkum z roku 2018 uvádí, že tato touha, aby se rodině narodil chlapeček, má za následek až 21 milionů „nechtěných dívek“. (Mishra a Paul, 2022)

S vývojem technologií se vyvíjel i ultrazvuk, díky kterému bylo možné rozeznat pohlaví dítěte v poměrně raném stádiu. Tato skutečnost měla za následek nárůst počtu potratů plodů ženského pohlaví. Obecně platí, že se na světě rodí více chlapců než dívek. V Indii se mezi lety 2010–2012 narodilo na 1000 chlapců pouze 904 dívek. Pro srovnání, v České republice to v roce 2012 bylo, 955 dívek na 1000 chlapců. Potraty dívek nebývají většinou spojené s chudobou, spíše naopak, vyšší procento těchto potratů je prováděno u žen s vyšším vzděláním a v lépe zajištěných rodinách. Nicméně pro chudé rodiny je narození dcery značně větší finanční zátěží, protože je potřeba zajistit jí věno, pokud rodiče chtějí, aby se provdala do lepší rodiny. Převážně v jižních státech Indie je zvykem, že se domlouvají sňatky mezi rodinami se stejným sociálním statusem. To má za následek, že zde ženy nejsou považovány

za takovou finanční zátěž, a nejspíš i proto je zde index narozených dívek vyšší než na severu. (Daněk et al., 2014)

4.4 Populační politika

Indie se v roce po získání nezávislosti v roce 1951, stala prvním rozvojovým státem, který přišel s programem plánování rodiny. V roce 1952 byla zřízena správní rada, která zajišťovala populační strategii. Princip přístupu mezi lety 1951 a 1952 byl založen převážně na zdrženlivosti, nebyl však příliš účinný. (Chiinhauching, 2022) Hlavním cílem populační politiky bylo dosažení stabilní velikosti populace v souladu s požadavky udržitelného hospodářského růstu, sociálního rozvoje a ochrany životního prostředí. (Jagran, 2017)

Další plán s názvem **Camp Approach**, trval mezi lety 1966 a 1974. Tento plán znamenal poměrně velký posun a byl počátkem strategie plánování rodiny, jakou můžeme vidět dnes. Stát z počátku považoval ekonomické zlepšení jako nejlepší antikoncepci. Nicméně vláda Indiry Gándhiové měla jiný názor a začala populaci kontrolovat sterilizací. (Chiinhauching, 2022)

Mezi lety 1976 a 1977 nabral program plánování rodiny na obrátkách a mnoho lidí, převážně pak mužů bylo násilně sterilizováno. Kvůli tomuto politickému a regulačnímu tlaku se množství sterilizací zvýšilo z 1,3 milionu v letech 1974–1975, mezi lety 1975–1976 to bylo již 2,6 milionu a v letech 1976–1977 počet vystřelil až na 8,1 milionu obyvatel. Což by znamenalo, že pouze v roce 1976 bylo sterilizováno více než 6 milionů osob. Kvůli strachu, který masová sterilizace u indické populace vyvolala, a kvůli tomu, že způsobila neúspěch kongresové strany v následujících volbách, nebylo toto téma vytaženo po několik desetiletí. (Chiinhauching, 2022)

Jedním z problémů tohoto programu byl pokles používání nitroděložního tělíska a jiných antikoncepčních prostředků. Používání kondomů kleslo z 83,5 % na 74,9 %, z toho vyplývá, že nucená sterilizace ovlivnila celý program plánování rodiny. Dalším problémem vyplývajícím z nucené sterilizace bylo, že zákroky byly často uspěchané, prováděny amatéry a v nehygienických podmínkách. kvůli těmto technikám měla indická veřejnost dlouho zkreslený pohled na pracovníky ve zdravotnictví. (Chiinhauching, 2022)

Dne 15. února 2000 byla přijat program **Národní populační politiky 2000 (National Population Policy 2000)**. Tato politika měla tři hlavní cíle. Prvním z nich byl Bezprostřední cíl, ten měl řešit otázku v oblasti antikoncepce a zdravotní péče. Měl také zajistit poskytnutí služeb v oblasti reprodukční a dětské zdravotní péče. Střednědobý cíl se zaměřoval na snížení úhrnné plodnosti na úroveň nahrazení populace, což znamenalo, dvě děti na pár. Dlouhodobým cílem byla stabilizace počtu obyvatel do roku 2045. (Dutta, 2019) Tato populační politika se snažila pomocí propagace rodin, pouze se dvěma dětmi. Dále se snažila, aby byl věk pro uzavření sňatku posunut do vyššího věku ženy, nebo aby byl, mezi narozením dětí v jedné rodině, větší interval. Jedním z cílů bylo, do roku 2010 vytvořit celkovou evidenci nově narozených dětí. Nicméně tento cíl se nepodařilo splnit. (Daněk et al., 2014)

Hlavním problémem této populační politiky byl fakt, že se stále přikládal velký význam antikoncepci a sterilizaci, namísto zmírnění chudoby, zlepšení životní úrovně nebo rozšíření vzdělání. (Chiinhauching, 2022) Výzkum, který byl prováděn v Ándhrapraděši, potvrdil, že pouze 14 % žen, které podstoupily sterilizaci, bylo informováno i o jiných metodách antikoncepce. (Daněk et al., 2014)

Návrh zákona o regulaci populace 2019 byl představen parlamentu v červenci 2019, nicméně byl v roce 2022 stažen, po zásahu ministra zdravotnictví a rodinné péče. Návrh zákona vyzýval státní zaměstnance k tomu, aby se zavázali, že nebudou mít více než dvě děti. Požadoval také, aby byly odebrány sociální dávky chudým obyvatelům, kteří měli více než dvě děti. Jako výhoda toho, že bude mít rodina pouze dvě děti, měla být sleva na dani z příjmu, bezplatná zdravotní péče pro rodiče nebo dotace a půjčky na domy a pozemky. (Yoganandham et al., 2023) V odůvodnění návrhu zákona se uvádělo, že je nezbytně důležité, aby byly zajištěny životní potřeby člověka, včetně cenově dostupných potravin, pitné vody, přístupu ke vzdělání nebo dostatek energie pro domácí spotřebu. To vše by mělo být dostupné každému obyvatele, proto návrh zákona trvá na tom, že je důležité kontrolovat počet obyvatel státu. (Chiinhauching, 2022)

Kritika tohoto návrhu zákona poukazuje na to, že se prohloubí rozdíly mezi chudými a bohatými. Chudí budou trpět, protože jim budou odebrány dávky v rámci veřejných programů financovaných vládou. Také tvrdí, že zdravotnická zařízení nebo antikoncepce nebudou pro nižší vrstvy tak dostupné. A taky, že kvůli nižšímu vzdělání a méně znalostí, nechápou chudí výhody menších rodin. (Chiinhauching, 2022)

Mezi důležité kroky, které vláda podnikla v oblasti kontroly populace, patří mise Parivar Vikas, která se od roku 2016 snaží zlepšit přístup k antikoncepčním prostředkům a službám plánovaného rodičovství. Mezi další důležité vládní opatření se také řadí možnost zavedení nitroděložního tělíska po porodu, kompenzace pro osoby, které podstoupili sterilizaci nebo systém antikoncepce, která je dodávána organizací ASHA (American Sexual Health Association). (Dutta, 2019)

Návrh zákona o regulaci populace (Uttarpradéš) 2021 neboli politika dvou dětí, by měla v letech 2021–2030 snížit hrubou míru porodnosti a stabilizovat populaci. Prověřenými řešeními pro stabilizaci populace je zlepšení gramotnosti, větší rozestup mezi porody, zvýšení věku pro sňatek a lepší přístup k antikoncepci. Nicméně indická společnost stále více preferuje děti mužského pohlaví. V historii se některé z indických států pokoušely o zavedení politiky dvou dětí. Během posledních 20 let to v různých obdobích vyzkoušely státy jako Madhjadpradéš, Telengana, Ándhrapradéš, Maháráštra, Bihár nebo Ásám. Cílem této normy bylo, propojit ji s různými vládními a sociálními programy, nicméně však byla pokaždé u soudu napadena. (Mishra a Paul, 2022)

4.5 Dopady růstu populace

Růst populace má ve většině případů negativní dopady. Mezi přímé důsledky patří především nedostatek potravin a pitné vody, nezaměstnanost, chudoba, kácení lesů a nesprávné využívání přírodních zdrojů. Existují však i nepřímé dopady, jako je nárůst skleníkových plynů, poškozování ozonové vrstvy a celkové oteplování planety. Tyto změny nastávají především v důsledku provádění lidských činností. Dopady se však netýkají pouze životního prostředí, ale ovlivňují také socioekonomickou sféru. (Dutta, 2019)

4.5.1 Environmentální dopady

Nedostatek přírodních zdrojů

Kvůli nárůstu obyvatel, je vyvíjen větší tlak na spotřebu přírodních zdrojů. To vede k rychlému odlesňování, nedostatku vody a celkovému znečištění životního prostředí. Za posledních 30 let bylo v Indii vykáceno 14 000 km² lesů, a jelikož hrají lesní zdroje významnou roli v indické ekonomice, dochází k čím dál pomalejšímu hospodářskému růstu. V důsledku odlesňování dochází k erozi půdy, to potom vede k nižší úrodě a nedostatku potravin. (Dutta, 2019)

Degradace půdy

K erozi půdy přispívá hlavně rozsáhlá zemědělská činnost. Ta je způsobena velkou poptávkou po potravinách. V důsledku toho bývá půda přetěžována, ztrácí přirozené živiny a přestává být tolik úrodná, proto bývají často používány různá hnojiva a pesticidy. Nicméně tyto přípravky způsobují kontaminaci vodních toků. Degradace půdy v Indii se v různých státech liší, například v Goa je to pouze 0,1 %, naopak v Rádžasthánu je to zhruba 21,6 %. Díky půdní erozi dochází ke ztrátě živin v suspenzi nebo roztoku, protože tyto živiny bývají přenášeny z jednoho místa na druhé, způsobuje to buď obohacení nebo vyčerpání živin na určitém místě. (Ray, 2011) Pokud bude tato situace nadále pokračovat, bude úrodné půdy čím dál méně. To by mohlo v budoucnu způsobit ještě větší nedostatek potravin. (Phukan, 2022)

Nedostatečná dostupnost pitné vody

Hlavními zdroji znečištění vod v Indii, je vypouštění odpadů z domácnosti a odpadní vody z průmyslové činnosti a ze zemědělství. Mezi základní lidské potřeby patří přístup k pitné a nezávadné vodě, to bohužel v důsledku nárůstu obyvatel, není vždy samozřejmostí. Situace je obecně horší na vesnici než ve městech, protože na vesnicích mnohdy kanalizace nefungují správně, nebo tam vůbec nejsou. Většina povrchových zdrojů vody je kontaminovaných a nejsou vhodné pro lidskou spotřebu. Dopad znečištěné vody je větší v chudinských oblastech, kde přístup k pitné vodě buď neexistuje nebo existuje jen v malé míře. Kvůli znečištěné vodě pak lidé trpí různými nemocemi, jako je průjem, parazitická onemocnění střev, hepatitida nebo úplavice. Nedostatečný přístup k nezávadné pitné vodě a k hygienickým zařízením, vede k vyšší kojenecké úmrtnosti. (Ray, 2011)

Znečištění vzduchu

Města v Indii patří mezi nejznečištěnější města na světě. Koncentrace škodlivých látek ve vzduchu převyšuje doporučený limit, který je stanovený Světovou zdravotnickou organizací (WHO). Mezi škodlivé látky se řadí oxid dusičitý (NO_2), oxid uhelnatý (CO), olovo, oxid siřičitý (SO) a další. Se zvyšujícím počtem obyvatel, se zvyšuje i počet automobilů ve městech, ty jsou jedním z viníků rostoucího znečištění vzduchu. Dalším faktorem ovlivňujícím kvalitu vzduchu, jsou průmyslové emise, jelikož za poslední desetiletí se zvýšila industrializace indických měst. Lidé trpí dýchacími problémy, srdečními a plicními chorobami. V největších indických městech, jako je Bombaj a Dillí, trpí asi polovina dětí, mladších 3 let, známkami vystavení škodlivého vzduchu. (Nagdeve, 2007) V roce 2019 se Indie umístila s 6, 8 % na třetím místě v celosvětové produkci emisí oxidu uhličitého. (Dutta, 2019)

Změna klimatu

Kvůli rostoucí populaci, roste i spotřeba energie, to znamená větší podíl CO_2 vypuštěného do atmosféry. Tento faktor hraje důležitou roli v globálním oteplování. To může mít velký dopad, jak na přírodu, tak na obyvatelstvo. Odhad těchto dopadů je složitý a velmi nejistý. Změna klimatu by mohla způsobit změny v počtu srážek, v cirkulaci mořské vody, dostupnosti vody nebo vzestupu hladiny moří. Tyto změny by pak měly dopad na zemědělství, lesnictví

a přírodní ekosystémy. Rostoucí teploty by mohly způsobit zdravotní problémy a přenos nebo dokonce vznik nových nemocí. (Nagdeve, 2007) Indie by se tedy měla více zaměřit na využívání obnovitelných zdrojů energie a přijmou udržitelné postupy, ke zmírnění negativních dopadů změny klimatu. (Suri, 2023)

4.5.2 Socioekonomické dopady

Nezaměstnanost

Jedním z nejzásadnějších dopadů růstu populace, je vysoká nezaměstnanost. Pro Indii je obtížné vytvořit pracovní místa pro tak velkou populaci. Protože v důsledku chudoby nemá mnoho lidí patřičné vzdělání na to, aby vykonávali určitá zaměstnání. (Phukan, 2022) Nezaměstnanosti nepomáhá ani kastovní systém, kvůli kterému nemohou lidé z nižších kast vykonávat určitá zaměstnání. Ke zvyšování počtu nezaměstnaných obyvatel přispívá nedostatečný hospodářský růst a výrazný zánik malých podniků, v důsledku rozvoje průmyslu. Důležitým zdrojem obživy pro indické občany je zemědělství, ale vzhledem k tomu, že se jedná o sezónní odvětví, nemá mnoho zemědělců dostatečný příjem. Nezaměstnaností trpí obecně více venkovské oblasti, proto se mnoho lidí stěhuje do měst za vidinou lepších časů. S rostoucím počtem obyvatel, roste i počet nezaměstnaných, ti se pak stávají pro stát značnou finanční zátěží. (Yoganandham et al., 2023) Této situaci uškodila i pandemie COVID-19, kvůli které byly propuštěny miliony lidí ze svých prací. Mnoho z těchto lidí se pak díky tomu ocitlo na pokraji chudoby. (Phukan, 2022)

Rychlá urbanizace

Nárůst obyvatelstva způsobuje poměrně rychlou urbanizaci, která vede k přelidnění ve městech. V těch pak vznikají problémy s infrastrukturou, tvoří se zácpy, rozšiřují se slumy a mnoho lidí nemá přístup k základnímu vybavení. (Suri, 2023) Urbanizace měst má také velký dopad na zdravotní stav obyvatel. Kvůli zvýšenému počtu obyvatel, je zde i více znečištěné ovzduší a obyvatelé čím dál častěji trápí respirační potíže. Dalším problémem urbanizace se je velký rozdíl mezi chudými a bohatými. V chudinských čtvrtích a slumech trpí lidé nedostatkem pitné vody, jídla a základních potřeb. Často bydlí v chatrčích, které jsou namačkané jedna na druhou. Jelikož zde panují špatné hygienické podmínky, dochází zde

k rozšíření mnoha nemocí a parazitických infekcí. Lidé zde trpí podvýživou, a často zažívají problémy, jelikož jídlo z ulice, které chudí sbírají, bývá často kontaminované. Naopak problémem lidí v bohatých částech měst, je často nadváha nebo obezita. Tyto lidi často postihují různá chronická onemocnění, jako je rakovina, cukrovka nebo srdeční onemocnění. (Kuddus et al., 2020)

Nerovnosti mezi obyvateli a chudoba

Indie se řadí mezi státy s největšími nerovnostmi na světě. Za posledních 40 let tato nerovnost výrazně vzrostla. Jednou z hlavních příčin nízkého příjmu většiny indické populace je již zmíněné malé procento zaměstnanosti. (Yoganandham et al., 2023) Čím větší je město, tím větší jsou v něm nerovnosti. V ekonomice je tato nerovnost větší ve městech než na venkově. Potřeby a služby jsou také nerovnoměrně rozprostřeny. Tento faktor pomáhá prohlubovat propast mezi chudou a bohatou populací ve městě. V chudších čtvrtích je horší přístup ke zdravotní péči, ke školám, kanalizaci nebo k pracovním příležitostem. (United Nations, 2020) Nízký příjem chudých rodin má dopad na jejich životní úroveň a stávají stále chudšími. (Yoganandham et al., 2023)

Problémy s infrastrukturou

Dalším důsledkem je nedostatečná infrastruktura. Rozvoj infrastruktury bohužel nedrží krok s růstem populace, v důsledku toho je v mnoha městech nedostatek a špatná dostupnost dopravy, bydlení, ale i vzdělání či zdravotní péče. (Phukan, 2022) Dlouhá zpoždění vlaků nebo ucpané silnice vedou ke značným kapacitním problémům. Jelikož je indická infrastruktura značně podfinancována, brání to v hospodářském rozvoji. Problémem je také digitální infrastruktura, která čelí řadě kybernetickým útokům. (Yoganandham et al., 2023) Příkladem špatného stavu indické dopravy je i fakt, že na železnicích v Bombaji zemře každý den minimálně 10 lidí. (Kuddus et al., 2020)

4.6 Vliv populačního růstu na indické hospodářství

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, přelidnění v Indii má za následek řadu problémů, mezi které se řadí nezaměstnanost, nízké příjmy nebo ztráta pracovního místa. Aby fungoval rozvoj státu, musí správně fungovat i jeho ekonomika. Což se v posledních letech v Indii moc nedaří. (Yoganandham et al., 2023)

S rostoucím počtem obyvatel, roste i jejich spotřeba, a jelikož žije v Indii čím dál více lidí, dochází k nárůstu využívání přírodních zdrojů. Tyto zdroje bývají využívány především v zemědělství, a díky jejich úbytku dochází i k úbytku práce. V důsledku nedostatku nabídky, rostou náklady na spotřebu a vláda nedokáže uspokojit potřeby všech obyvatel. Výsledkem toho je, že značná část obyvatelstva žije na úrovni chudoby. (Yoganandham et al., 2023) Velkou výzvou pro vládu je investice do lidského kapitálu, hlavně do chudých rodin, kde je důležité se zaměřit na zlepšení zdravotnických služeb a školství. V budoucnosti bude potřeba realizace určitých systémových změn, protože rychlý ekonomický růst, automaticky neznamená lepší výsledky lidského rozvoje. (Obadi et al., 2012)

V roce 2014 činil HDP v Indii 1,85 bilionu dolarů a v roce 2023 měl hodnotu 2,7 bilionu dolarů, což stát řadí na šesté místo mezi největšími ekonomikami světa. Indická vláda doufá, že by v roce 2024 mohli překročit hranici 5 bilionu dolarů. Nicméně dosažení tohoto cíle bude obtížné, protože v předešlých letech nevykazovala indická ekonomika takový růst, aby tohoto cíle tedy dosáhla, musí ve svém hospodářském sektoru rychle pokročit. (Yoganandham et al., 2023)

4.7 Možná řešení růstu populace

Zlepšení postavení žen ve společnosti

Jedním z možných řešení populačního růstu je zlepšení postavení žen a dívek ve společnosti. Tento faktor souvisí s bohatstvím rodiny, pokud je rodina chudá, nemá dostatečné prostředky na to posílat své dcery do školy. Nevzdělané dívky mají poté větší pravděpodobnost, že budou mít děti v nízkém věku, protože nejsou dostatečně obeznámeny, nebo často ani vůbec neví o možnostech antikoncepce. Studie prokázaly, že existuje souvislost mezi lepším vzděláním žen a nižší plodností, to znamená, že více vzdělané ženy používají antikoncepci častěji než ženy vzdělané méně. (Jhanwar a Verma, 2021)

Plánování rodiny

Ve většině rozvojových zemí je běžné, že má žena více dětí, většinou s malým věkovým rozdílem mezi nimi. V důsledku toho se prudce zvyšuje počet obyvatel, i když v Indii index úhrnné plodnosti klesá, roste tamější populace stále poměrně rychlým tempem. (Jhanwar a Verma, 2021) Proto je plánování rodiny jedním z dalších kroků, jak kontrolovat růst populace. Navíc pokud bude mít rodina méně dětí, může to přinést do jejich života větší stabilitu a lepší podmínky pro výchovu. Rodiče budou mít více finančních prostředků pro zajištění vzdělání dětí. (Phukan, 2022)

Rozvoj vzdělání

Negramotnost je jedním z hlavních důvodů růstu indické populace. Proto by zlepšení úrovně vzdělání mohlo být jednou z možností, jak zpomalit populační růst. Jelikož obecně platí, že méně vzdělaní lidé, mají více dětí. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, je protože méně bohatí lidé nemají takové povědomí o různých antikoncepčních metodách. Dalším důvodem bývá obava rodičů, že se o ně ve stáří nebude mít kdo postarat, proto spoléhají na své děti, že je zajistí. (Jhanwar a Verma, 2021) Vláda se snaží podnikat kroky k tomu, aby mohli zadarmo studovat, jak děti, tak dospělí. Považuje za důležité, obyvatele upozornit na to, jaké jsou negativní důsledky přelidnění, a jaký to může mít dopad na jejich život. (Phukan, 2022)

Zvýšení povědomí o antikoncepci

Díky mezeře ve vzdělání, nemá spousta obyvatel Indie potřebné znalosti o využití způsobů antikoncepce. Když tento výraz slyší, často se vyděsí a nemají pro využití těchto prostředků pochopení. (Dey a Mete, 2023) Převážně muži jsou v tomto případě více konzervativní, proto ani spousta jejich žen neví o způsobech, jak se chránit před početím dítěte. Proto se vláda snaží zavést různé programy, s cílem rozšířit znalosti obyvatel o této problematice, a pokusit se změnit jejich názor. (Jhanwar a Verma, 2021)

Zavedení sexuální výchovy

Dalším velkým problémem pro vývoj indické populace je neznalost sexuální výchovy. Mnoho rodičů nechce nebo se stydí o tomto tématu se svými dětmi mluvit. Proto se děti tyto informace snaží získat jiným způsobem, buď prostřednictvím svých přátel nebo na internetu. Tyto informace nejsou vždy úplně správné, a proto spousta z nich je uvedena v omyl. Tento fakt pak může mít za následek nechtěné početí dítěte u mladých žen a dívek. Aby se těmto zmatkům předešlo, měli by rodiče své děti dostatečně a správně informovat. Tyto znalosti by měly dospívající děti získávat i ve škole, kde by sexuální výchova měla být zařazena do osnov a učebnic. (Dey a Mete, 2023)

Snížení chudoby

Chudoba patří mezi jedny z největších výzev Indie, protože způsobuje většinu jejich problémů. Mezi ní a mírou růstu populace existuje silná spojitost. Mezi lety 2005 a 2006, žilo na úrovni chudoby zhruba 640 milionů lidí. V roce 2017 to bylo už pouze 365 milionů, tento fakt naznačuje, že se situace zlepšuje. Vláda se snaží realizovat programy na pomoc lidem v nouzi. Pokud budou tyto programy správně řízeny, měly by pomoci snížit chudobu a tím i nárůstu obyvatel. (Dey a Mete, 2023) Snížování chudoby a nerovnosti ve státě komplikuje právě velký počet obyvatel. Pro řešení tohoto problému by se vláda měla zaměřit na investice především do vzdělávání, infrastruktury a zdravotní péče. (Ro, 2023)

4.8 Predikce vývoje počtu obyvatel

Existuje mnoho různých predikcí toho, jak se bude indická populace vyvíjet. Jednou z nich je predikce UNDP (United Nations Development Programme) z roku 2019, kde tvrdí, že indická populace dosáhne svého největšího počtu obyvatel v roce 2061. Podle této předpovědi by měla mít Indie ve zmíněném roce zhruba 1,651 miliardy obyvatel. Predikce provedena Singhem et al. v roce 2018, předpovídá, že strop indické populace nastane o deset let dříve, tedy v roce 2051, kdy by měla dosahovat 1,574 miliardy obyvatel. Podobný názor na to měl Tim Dyson, který v roce 2004 předpověděl, že v roce 2051 bude indická populace čítat 1,579 miliardy. Predikce Světové banky, předpovídá největší počet obyvatel, z výše zmíněných, podle ní by v roce 2051 měla populace Indie čítat zhruba 1,658 miliardy. (Gupta et al., 2022)

Na základě současné situace by se dalo předpokládat, že úmrtnost v Indii bude klesat. Na druhou stranu, může být tento pokles ovlivněn a znovu trochu narůst, v důsledku rostoucího počtu obyvatel a znečištění, hlavně tedy vody a vzduchu. Dále se také předpokládá, že plodnost bude stále klesat, díky hospodářskému růstu státu a populační politice. Hustota zalidnění v roce 2051 je předpovídána na 481 obyvatel na kilometr čtvereční. Poměr pohlaví by měl být 922 až 933 žen na 1000 mužů. Pomalu klesat by měl i počet mladých lidí, to znamená, že populace bude pomalu stárnou. Tento trend je spojen s už dříve zmiňovaným poklesem plodnosti. (Tiwari et al., 2020)

Závěr

Bakalářská práce se zabývala tématem populačního vývoje Indie, která je v současné době nejlidnatějším státem na světě. Její počet obyvatel čítá okolo 1,434 miliardy obyvatel. Stát se rozprostírá v jižní části Asie, přesněji na Indickém subkontinentu a je sedmým největším státem světa. Hlavním městem je Nové Dillí. Indie je federativní republika, která se skládá z 28 spolkových států a 7 federativních teritorií. Úředním jazykem je zde hindština, a nejvíce rozšířeným náboženstvím je hinduismus.

Důležitou kulturní i náboženskou složkou Indie, je kastovní systém. Ten se dělí na čtyři hlavní skupiny, brahmáni, kšatrijové, vaišjové a šúdrové. Mimo kastovní systém stojí ještě jedna skupina, a tou jsou dalité, neboli nedotýkatelní. Tito lidé bývají odsunuti na okraj společnosti, a podle statistik téměř 90 % všech chudých v Indii, jsou právě dalité. Ve státě se nachází ještě ádivásiové, jiným výrazem, kmenové obyvatelstvo. Tato skupina lidí bývá stejně jako dalité odsouvána na nejnižší místa společnosti.

Cílem této práce bylo popsat populační vývoj Indie, se zaměřením se převážně na příčiny a důsledky růstu počtu obyvatel. Indická republika získala nezávislost v roce 1947, od té doby se její počet obyvatel více než ztrojnásobil. Za měsíc přibude v Indii zhruba jeden milion lidí. Příčinami tohoto rychlého růstu obyvatel jsou převážně snižující se úmrtnost a poměrně vysoká porodnost. Snižující se, především kojenecká úmrtnost, je zapříčiněna hlavně zlepšující se zdravotní péčí, s tím souvisí vymizení dlouho obávaných nemocí, jako je tuberkulóza, malárie nebo neštovice. Plodnost se v Indii začala snižovat od 70. let minulého století. Dříve měly indické ženy v průměru až 6 dětí, dnes hodnota klesla přibližně na 2 děti na jednu ženu a má tendenci stále klesat. Mezi další příčiny populačního růstu patří chudoba, migrace a brzké uzavírání sňatků.

Dopady mají negativní vliv na přírodu, společnost, ale i na jedince. Environmentální dopady můžeme rozdělit na přímé a nepřímé. Mezi ty přímé patří nedostatek potravin a pitné vody, rozsáhlé kácení lesů nebo nesprávné využívání přírodních zdrojů. Do nepřímých důsledků je zahrnut hlavně nárůst skleníkových plynů a s tím spojená změna klimatu. Mezi socioekonomické dopady se řadí nezaměstnanost, chudoba a rychlá urbanizace, která má za následek přelidnění ve městech a s tím související problémy s infrastrukturou a vznik slumů. Ty se stávají velkým problémem, protože v nich lidé žijí na hranici chudoby a mnohdy nemají přístup k základnímu vybavení. Panují zde špatné hygienické podmínky a šíří se zde různé

druhy chorob. Většina těchto příčin a důsledků jsou propojeny a navzájem spolu souvisí. Populační růst má velký vliv i na indické hospodářství. S růstem populace roste i spotřeba energie, a naopak dochází k úbytku pracovních míst. I když se indická ekonomika řadí mezi ty největší na světě, její stav rozhodně není ideální.

Dalším cílem práce bylo popsání možných řešení tohoto růstu populace. Mezi tato řešení patří zlepšení postavení žen ve společnosti, plánování rodiny, a s tím související populační politika, která je v různých formách v Indii používána, již od roku 1951. Dalším možným řešením jsou investice do rozvoje vzdělání. Na to se váže zvýšení povědomí o antikoncepci. Více vzdělané obyvatelstvo, převážně tedy ženy, mají větší povědomí o tom, jaké antikoncepční metody existují. S tím souvisí zavedení sexuální výchovy do škol, jelikož spousta rodičů se o tomto tématu se svými dětmi vůbec nebaví. Ty potom získávají nepravdivé informace, buď od svých kamarádů nebo z internetu. Tato neznalost potom často vede k brzkému početí a sňatku. Všechny tyto řešení by bylo jednodušší zrealizovat, kdyby se ve státě snížila míra chudoby. Ta totiž patří mezi největší výzvy Indie, a odvíjí se od ní většina problémů tamějších obyvatel.

Růst indické populace je ovlivněn mnoha faktory. Existují však mnohé predikce a modely, podle kterých bude v Indii nadále klesat plodnost a obyvatelstvo bude pomalu stárnout. Ale podle většiny z nich, je jasné, že indická populace bude ještě několik desítek let růst, než dosáhne svého maxima. Nikdo však nemůže s jistotou říct, kdy to bude.

Zdroje:

BERÁNEK, Tomáš. *Řeka Ganga: Posvátný veletok, který očišťuje tělo i duši milionů hinduistů*. Online. In: Lidé a Země. 2020. Dostupné z: <https://www.lideazeme.cz/clanek/lideazeme-cz-zeme-asie/79717/reka-ganga-posvatny-veletok-ktery-ocistuje-telo-i-dusi-milionu-hinduistu.html>. [cit. 2023-10-31].

BHENGRA, Ratnaker; BIJOY, C.R. a LUITHUI, Shimreichon. The Adivasis of India. *Minority Rights Group International*. 1999. ISSN 1 897 693 32 X.

CASSEN, Robert a VISARIA, Pravin. *India: looking ahead to one and a half billion people*. Online. In: BRITISH MEDICAL JOURNAL. Nation Library of Medicine. 1999. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1116811/>. [cit. 2024-02-20].

DANĚK, Petr, Adam ČAJKA, Filip CHVÁTAL, Petr VODA, Lenka ZAHŘÁDKOVÁ a Pavlína ZRŮSTOVÁ. *Indie: společnost a hospodářství v transformaci: Kapitoly z humánní geografie Indie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7528-3.

DEY, Priyanka a METE, Jayanta. *DEVELOPMENT, ENVIRONMENT & EDUCATION: THE INDIAN PERSPECTIVE*. 1. Stockholm: REDSHINE, 2023. ISBN 978-91-988207-2-0.

DUTTA, Mrinal. Environmental impact of overpopulation in India. *The Clarion: International Multidisciplinary Journal*. 2019, roč. 8, č. 2, s. 49-51. ISSN 2277-1697.

FAIZI, S. a NAIR, Priya K. Adivasis: The World's Largest Population of Indigenous People. *Society for International Development*. 2017.

Ganges River Basin. Online. In: National geographic. 2023. Dostupné z: <https://education.nationalgeographic.org/resource/ganges-river-basin/>. [cit. 2023-10-31].

Geography of India. Online. Maps of India. 2020. Dostupné z: <https://www.mapsofindia.com/geography/>. [cit. 2023-11-21].

GLOBAL CHANGE DATA LAB. *Our World in Data*. Online. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/>. [cit. 2024-04-07].

GUPTA, Harsh; KUMAR, Kislay a BISHT, Arvind Singh. POPULATION PREDICTION OF INDIA IN 2051: USING COHORT COMPONENT METHOD. *International Research Journal of Modernization in Engineering Technology and Science*. 2022, roč. 4, č. 7, s. 3537-3542. ISSN 2582-5208.

GUPTA, Nikita a SONKAR, Naresh Kumar. Discrimination in the womb: Female foeticide in Asian countries. *Mekal Insights*. 2020, roč. 4, č. 2, s. 15-21. ISSN 0975-010X.

CHIINHAUCHING, Smt. Population Control in India. PARLIAMENT LIBRARY AND REFERENCE, RESEARCH, DOCUMENTATION AND INFORMATION SERVICE. 2022, č. 11, s. 1-10.

India. Online. Encyklopedia Britannica. 2023. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/India>. [cit. 2023-10-28].

JHANWAR, Ritik a VERMA, Aalokaa. A Socioeconomic Analysis of Overpopulation: Causes, Effects and Solutions. *International Journal of Law Management & Humanities*. 2021, roč. 4, č. 3, s. 3419-3433. ISSN 2581-5369.

KHAN, Asma a AROKKIARAJ, H. *Challenges of reverse migration in India: a comparative study of internal and international migrant workers in the post-COVID economy*. Online. In: PUB. Nation Library of Medicine. 2021. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8563095/>. [cit. 2024-02-25].

KRAMER, Stephanie. *Key findings about the religious composition of India*. Online. In: Pew Research Center. 2021. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2021/09/21/key-findings-about-the-religious-composition-of-india/>. [cit. 2024-03-11].

KRAMER, Stephanie. *RELIGIOUS COMPOSITION OF INDIA: Population growth and religious composition*. Online. In: Pew Research Center. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2021/09/21/population-growth-and-religious-composition/>. [cit. 2023-11-23].

KRISHNAN, Murali. *How will India's growing population impact its progress?* Online. In: Deutsche Welle. 2022. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/how-will-indias-growing-population-impact-its-progress/a-63812976>. [cit. 2024-02-27].

KUDDUS, Md Abdul; TYNAN, Elizabeth a MCBRYDE, Emma. Urbanization: a problem for the rich and the poor? *Public Health Reviews*. 2020, roč. 41, č. 1, s. 1-4.

KUMAR SAHU, Gyanendra. Law and social transformation in India - Caste system in India. *Utkal University*. 2019, č. 14.

MARK, Joshua J. *Ancient India*. Online. In: World History Encyclopedia. 2012. Dostupné z: https://www.worldhistory.org/india/#google_vignette. [cit. 2024-04-09].

MAYELL, Hillary. *India's "Untouchables" Face Violence, Discrimination*. Online. In: National Geographic. 2003. Dostupné z: <https://www.nationalgeographic.com/pages/article/indias-untouchables-face-violence-discrimination>. [cit. 2024-02-20].

MISHRA, Chandra M. a PAUL, Sourabh. *Population control bill of Uttar Pradesh (two-child norm): An answer to population explosion or birth of a new social problem?* Online. In: *Nation Library of Medicine*. 2022. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9638589/>. [cit. 2024-03-06].

MURPHY, Anne. *India: A Historical Overview*. Online. Asia Society. 2023. Dostupné z: <https://asiasociety.org/india-historical-overview>. [cit. 2023-11-20].

NAGDEVE, Dewaram A. *Population Growth and Environmental Degradation in India*. Online. In: Population association of America. 2007. Dostupné z: <https://paa2007.populationassociation.org/papers/7192>. [cit. 2024-03-26].

NATARAJAN, ANUSHA; MOSLIMAN, MOHAMAD a LOPEZ, MARK HUGO. *Key facts about recent trends in global migration*. Online. In: Pew Research Center. 2022. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/12/16/key-facts-about-recent-trends-in-global-migration/>. [cit. 2024-02-25].

Natural Earth. Online. C2009-2024. Dostupné z: <https://www.naturalearthdata.com/>. [cit. 2024-04-10].

National portal of India. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.india.gov.in/>. [cit. 2023-12-05].

OBADI, Saleh Montana a. *Svetová ekonomika medzi rastúcimi rizikami a náznakmi oživenia*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, 2012. ISBN 978-807144-203-5.

PHUKAN, Rumani Saikia. *Overpopulation in India: Causes, Effects and How to Control it*. Online. In: My India. Dostupné z: <https://www.mapsofindia.com/my-india/india/overpopulation-in-india-causes-effects-and-how-to-control-it>. [cit. 2023-12-28].

RAJALAKSHMI, T. K. *Why is the government delaying Census 2021?* Online. In: Frontline. 2023. Dostupné z: <https://frontline.thehindu.com/the-nation/why-is-the-government-delaying-census-2021/article66413377.ece>. [cit. 2023-11-22].

RAY, Sarbapriya. Impact of Population Growth on Environmental Degradation: Case of India. *Journal of Economics and Sustainable Development*. 2011, roč. 2, č. 8, s. 72-77. ISSN 2222-2855.

RO, Yoon Jae. Population Dynamics in India: Navigating the Opportunities and Challenges of Demographic Transition. Online. *KIEP Research Paper*. 2023, č. 263, s. 1-3. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4483792. [cit. 2024-03-29].

SCIUBBA, Jennifer Dabbs. *What India Becoming the World's Most Populous Country Means*. Online. Center for Strategic and International Studies. 2023. Dostupné z: <https://www.csis.org/analysis/what-india-becoming-worlds-most-populous-country-means>. [cit. 2023-11-22].

SCROOPE, Chara. *Indian culture: Religion*. Online. In: Cultural Atlas. 2018. Dostupné z: <https://culturalatlas.sbs.com.au/indian-culture/indian-culture-religion>. [cit. 2024-03-11].

SEZNAM.CZ, A.S. *Atlas Mapy*. Online. Dostupné z: <https://atlas.mapy.cz/?p=000101&id=povrchzeme&n=m&z=2.0&x=0.000&y=0.000&m=m>. [cit. 2024-02-19].

SILVER, Laura; HUANG, Christine a CLANCY, Laura. *Key facts as India surpasses China as the world's most populous country*. Online. In: Pew Research Center. 2023. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/02/09/key-facts-as-india-surpasses-china-as-the-worlds-most-populous-country/>. [cit. 2024-02-20].

SOUSA, Gregory. *Biggest Ethnic Groups In India*. Online. In: WorldAtlas. 2019. Dostupné z: <https://www.worldatlas.com/articles/biggest-ethnic-groups-in-india.html>. [cit. 2024-03-10].

SURI, Shoba. *The implications of the growing population on human development in India*. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.orfonline.org/expert-speak/the-implications-of-the-growing-population-on-human-development-in-india>. [cit. 2024-02-27].

SVOBODA, Daniel. *Regionální geografie Jižní Asie - INDIE*. Online. 2007. Dostupné z: https://ostrava.educanet.cz/www/zemepis/vyuka/sexta/jizni_asie_indie.htm. [cit. 2023-10-28].

ŠPRINCLOVÁ, Zuzana. *Kasta a basta: prokletí kast se z Indie šíří do západního světa*. Online. In: Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://www.avcr.cz/cs/veda-a-vyzkum/humanitni-a-filologicke-vedy/Kasta-a-basta-prokleti-kast-se-z-Indie-siri-do-zapadniho-sveta/>. [cit. 2023-12-09].

TIWARI, A. K.; SINGH, Brijesh P. a PATEL, Vaishali. POPULATION PROJECTION OF INDIA: AN APPLICATION OF DYNAMIC DEMOGRAPHIC PROJECTION MODEL. *Journal of Critical Reviews*. 2020, roč. 7, č. 7, s. 547-555. ISSN 2394-5125.

TRAEGER, Brittany. Poverty and Fertility in India: Some Factors Contributing to a Positive Correlation. *Global Majority E-Journal*. 2011, roč. 2, č. 2, s. 87-98.

UNICEF. *India*. Online. C2024. Dostupné z: <https://data.unicef.org/country/ind/>. [cit. 2024-02-20].

UNITED NATION POPULATION FUND. *World Population Dashboard India*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.unfpa.org/data/world-population/IN>. [cit. 2024-04-07].

Urbanization: expanding opportunities, but deeper divides. Online. In: United Nations - Department of Economic and Social Affairs. 2020. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/en/news/social/urbanization-expanding-opportunities-but-deeper-divides.html>. [cit. 2024-03-06].

VÁVRA, Jaroslav. *Demografický model, spirálové kurikulum a SOLO taxonomie*. Online. In: Metodologický portál RVP.CZ. 2018. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/g/21753/DEMOGRAFICKY-MODEL-SPIRALOVE-KURIKULUM-A-SOLO-TAXONOMIE-LIBERECKY-PRIKLAD.html#:~:text=Demografick%C3%BD%20model%20ukazuje%20zm%C4%9Bny%20v%20jednotce%2C%20a%20to%20v%20%C4%8Dase>. [cit. 2024-02-20].

VOHRA, Samir Mazidbhai. Population Growth – India’s Problem. *PARIPEX - Indian Journal of Research*. 2015, roč. 4, č. 11, s. 65-66.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *India*. Online. C2024. Dostupné z: <https://data.who.int/countries/356>. [cit. 2024-02-20].

WORLDOMETER. *India*. Online. Dostupné z: <https://www.worldometers.info/world-population/india-population/>. [cit. 2024-04-10].

YOGANANDHAM, Dr. G.; ELANCHEZHIAN, Mr. G. a MOHAMMED IMRAN KHAN, Mr. E. Population growth and Indian economic development with reference to unemployment, resource scarcity, inequality and poverty. *Kala Sarovar*. 2023, roč. 26, č. 1, s. 11-23. ISSN 0975-4520.